

K.K.T.C.

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANA BİLİM DALI**

İLKOKULLARDAKİ ZORBALIK TÜRLERİ VE ORANLARI

(GİRNE BÖLGESİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan MUTLUOĞLU

**Danışman
Yrd.Doç. Dr.Arzu SOMAY**

**Lefkoşa
Eylül-2007**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Serkan MUTLUOĞLU tarafından hazırlanan **İlkokullardaki Zorbalık Türleri ve Oranları (Girne Bölgesi)** adlı çalışma jürimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç.Dr. Mehmet ÇAĞLAR.....

Üye: Yrd.Doç.Dr. Arzu SOMAY.....

Üye: Dr. Müge BEİDOĞLU.....

ONAY

Yüksek Lisans yönetmeliğine uygun olduğunu onaylarım.

..../..../.....

Doç.Dr. Cem Birol

Enstitü Müdürü

16/11/07

ÖNSÖZ

Okullarda öğrenciler arasındaki vurma, küfür, alay etme, tehdit etme, küçük düşürme gibi zorbalık söz ve davranışları her geçen gün artmakta ve önemli zararlara yol açmaktadır. Hem zorbalık yapanın hem de zorbalık görenin yardıma ihtiyacı vardır. Zorbalık herkesi ilgilendiren bir sorundur. Zorbalığın önlenmesi mücadelesinde başarı sağlayabilmek için öğrenci, öğretmen, okul idaresi, veli ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği içinde hareket etmesi gerekir.

Bu araştırmada öğrencilerin maruz kaldığı zorbalık türleri ve sıklığı araştırılmış olup bunların cinsiyet, akademik başarı ve sosyo-ekonomik değişkenlerine göre durumları belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmamı gerçekleştirmemde bana imkan sağlayan ve yol gösteren değerli hocam ve danışmanım Sayın Yrd.Doç. Dr.Arzu SOMAY'a teşekkür ederim. Tez çalışmamda fedakarlık göstererek görevlerimin bir kısmını yapan ve zaman yaratan eşim Sayın Canan MUTLUOĞLU'na ve yüksek lisansa başlamam için beni teşvik eden ve her zaman bana destek olan annem Sayın Zerrin MUTLUOĞLU'na da teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Bu araştırmada, uygulamaların yapıldığı okulların öğrencileri ile öğretmen ve idarecilerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İLKOKULLARDAKİ ZORBALIK TÜRLERİ VE ORANLARI (GİRNE BÖLGESİ)

Serkan Mutluoğlu

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Arzu Somay

Eylül, 2007, 102 sayfa

Araştırmanın amacı öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türlerini ve sıklığını belirlemek, bunların cinsiyet, akademik başarı ve ailenin gelirine göre durumlarını tesbit etmektir.

Araştırmaya 5. sınıfa devam eden 207 öğrenci katılmıştır. Çocuklara Şiddet – Kaba Güç Anketi (Çinkır ve Karaman-Kepenekci, 2003) (Ek-3) uygulanmıştır. Buna ek olarak araştırmacı tarafından oluşturulan Bilgi Formu’nda zorbalıkların mekanı, en çok kimlerin (kız öğrenciler /erkek öğrenciler) zorbalık yaptıkları, zorbalığa uğrayanların en çok hangi duyguyu hissettikleri, zorbalığa maruz kalınca kendilerinin ne yaptıkları, zorbalığa tanık olduklarında ne yaptıkları sorulmuştur.

Araştırmaya katılan çocukların %48.49’u değişik tür ve oranda zorbalıklara maruz kaldığı saptanmıştır. Zorbalık türleri açısından öğrencilerin en çok sözel zorbalıklara maruz kaldıkları bulunmuştur. Bunu, bedensel, duygusal, cinsel ve diğer zorbalıklar takip etmiştir. Cinsiyet değişkenine göre erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha fazla zorbalığa maruz kalmıştır. Kızların daha çok sözel zorbalığa maruz kaldıkları, erkeklerin daha çok bedensel zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur. Akademik başarıya göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ailenin gelir dağılımına göre alt gelir düzeyine sahip öğrenciler diğer gruplara göre anlamlı düzeyde daha fazla zorbalığa

maruz kalmışlardır. Öğrenciler en çok sınıfta zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Bunlara ek olarak en çok erkeklerin zorbalık yaptıklarını, zorbalıklara uğradıklarında en çok öfke hissettikleri ve karşılık verdikleri, zorbalığa tanık olduklarında da engellemeye çalıştıkları belirlenmiştir.

ABSTRACT

THE TYPES OF BULLYING IN PRIMARY SCHOOL AND THE PROPORTIONS (GİRNE AREA)

Serkan Mutluoğlu

Master, Guidance and Psychological Counseling Basic Science Section

Thesis Adviser: Arzu Somay

September, 2007, 102 page

Abstract

The aim of the research is to clarify the types of bullying students are exposed to and to clarify the proportion of student bullying, the sex, the academic accomplishment and to clarify the condition of the family income.

207 students attending year 5 in primary school participated in the research. A violent – roughness survey appendix was applied to these 207 primary school students going to the 5 grade. As an addition to the survey the students were also asked the places in which bullying was taken place, who bullied a great deal, how those who were bullied felt, what they did when they were exposed to bullying and what they did when they witnessed bullying at their schools.

%48.49 of the young students were exposed to different kinds and a great deal of proportion of bullying at school. Mostly the type of bullying which was carried out and found in the survey was verbal bullying. Physical abuse, emotional abuse, sexual abuse and other types of bullying followed. According to the sex, boys were exposed to bullying in a significantly higher rate than girls. The female students were more verbally bullied while the males were exposed to body bullying. No

significant difference were found, according to academic success of students the level of being bullied varied. According to family income those who come from a low level income are bullied more than the other groups. The survey shows that students express at being bullied more in class. In addition males bully more and in the survey express that they feel hatred when they are bullied and respond back by bullying. They also add that when they witness bullying they try to prevent it.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ONAY.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
EKLER LİSTESİ.....	xv

BÖLÜM I- GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler.....	5
1.3.1. Problem Cümlesi.....	5
1.3.2. Alt Problemler.....	5
1.4. Sayıtlılar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
1.7. Kısaltmalar.....	7

BÖLÜM II- KURAMSAL TEMELLER

2.1. Zorbalığı Açıklayan Kuramlar.....	8
2.1.1. Biyolojik Temelli Kuramlar.....	8
2.1.2. İçgüdü Kuramları.....	9
2.1.2.1. Psikanalitik Kuram.....	9
2.1.2.2. Etolojik Kuram.....	9
2.1.3. Engelleme- Saldırganlık (Dürtü) Kuramı	9
2.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	10

2.1.5. Bilişsel Kuram.....	10
2.2. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki.....	11
2.2.1.Saldırganlık.....	12
2.2.2. Şiddet.....	13
2.2.3.Zorbalık ve Tanımı.....	13
2.2.4. Zorbalığın Belirtileri.....	15
2.2.5. Zorbalığın Yayılma Sebepleri.....	15
2.2.6. Zorbalık ve Sağlık	16
2.3.Çocuk ve Zorbalık.....	18
2.3.1. Akran ve Çocuk.....	18
2.3.2. Zorba Çocuklar.....	18
2.3.3. Kurban Çocuklar.....	21
2.3.4. Hem Zorba Hem Kurban Olan Çocuklar.....	25
2.3.5. Tanıklar.....	27
2.3.6. Risk Altındaki Çocuklar.....	27
2.3.7. Okul Ortamı.....	28
2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	32
2.4.1.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	32
2.4.2. KKTC’de Yapılan Araştırmalar.....	40

BÖLÜM III- YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	42
3.2. Araştırmanın Evreni.....	42
3.3. Verilerin Toplanması.....	45
3.4. Veri Toplama Araçları.....	46
3.4.1. Bilgi Formu.....	46
3.4.2. Şiddet –Kaba Güç Anketi	47

3.5. Uygulama.....	49
3.6. Verilerin Analizi.....	50

BÖLÜM IV- BULGULAR VE YORUM

4.1. Genel Bulgular.....	51
4.2.“Kız Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalıklar Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	54
4.3.“Erkek Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalıklar Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	57
4.4.“Zorbalığın Türü ve Oranı Cinsiyet Açısından Anlamlı Düzeyde Farklılık Göstermekte Midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	59
4.5.“Akademik Başarı Durumu Dikkate Alındığında Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalık Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	60
4.6.“Akademik Başarılarına Göre Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte Midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	61
4.7.“Ailenin Gelirine Göre Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalık Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	61
4.8.“ Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi Sosyo-Ekonomik Durum Açısından Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte Midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	62
4.9.“Zorbalık En Fazla Hangi Mekanlarda Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	63
4.10.“Size Zorbalık Yapıldığında En Çok Kimden Yardım İstersiniz?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	64
4.11.“Size En Çok Kız Öğrenciler Mi, Erkek Öğrenciler Mi Zorbalık Yapmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	66

4.12.“Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerde Ortaya Çıkan Duygu Nedir? “Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	67
4.13.“Size Zorbalık Yapıldığında Ne Yaparsınız?”Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	68
4.14.“ Bir Başkasına Zorbalık Yapıldığını Gördüğünüzde Ne Yaparsınız?” Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	70

BÖLÜM V - SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar.....	72
5.2 Öneriler.....	78

KAYNAKÇA	81
-----------------------	-----------

EKLER.....	96
-------------------	-----------

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO ADI	SAYFA
Tablo 3.1. Okullara Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	43
Tablo 3.2. Araştırma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı ve Yüzdesi.....	44
Tablo 3.3. Akademik Başarı Değişkenine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	44
Tablo 3.4. Araştırma Grubunun “Aile Gelir Durumuna Göre” Dağılımı ve Yüzdesi.....	45
Tablo 4.1. Öğrencilerinin Akranları Tarafından Maruz Kaldıkları Zorbalık Türlerine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	52
Tablo 4.2. Kız Öğrencilere En Çok Uygulanan Zorbalık Türü ve Oranı.....	54
Tablo 4.3. Erkek Öğrencilere En Çok Uygulanan Zorbalık Türü ve Oranı.....	57
Tablo 4.4. Zorbalığın Türü ve Oranının Cinsiyete Göre T- Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.5. Akademik Başarılarına Göre Öğrencilerin Maruz Kaldıkları Zorbalık Türleri ve Oranları.....	60
Tablo 4.6. Başarılarına Göre Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin One Way Anova Sonuçları.....	61
Tablo 4.7. Ailenin Gelirine Göre Öğrencilerin Maruz Kaldıkları Zorbalık Türleri ve Oranları.....	62
Tablo 4.8. Ailenin Gelir Dağılımına Göre Zorbalığa Maruz Kalma Ki-Kare Sonuçları.....	63
Tablo 4.9. Zorbalığın En Fazla Yapıldığı Yerler.....	63
Tablo 4.10. Zorbalığa Uğrayanların Kimlerden Yardım İstedikleri ile İlgili Frekans ve Yüzdelik Sonuçları.....	65
Tablo 4.11. Öğrencilere En Fazla Kimlerin(Kız öğrencilerin/Erkek öğrencilerin) Zorbalık Yaptığına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Sonuçları.....	66
Tablo 4.12. Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalınca Hissettikleri Duygulara İlişkin Frekans ve Yüzdelik Sonuçları.....	67

Tablo 4.13. Zorbalığa Uğrayan Öğrencilerin Tepkilerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Sonuçları.....	69
Tablo 4.14. Öğrencilerin Bir Başkasına Zorbalık Yapıldığını Gördüklerinde Ne Yaptıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Sonuçları.....	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL

SAYFA

Şekil 1. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki.....	11
Şekil 2: Zorbalığın En Fazla Yapıldığı Yerler.....	64
Şekil 3: Zorbalığa Uğrayan Öğrenciler En Çok Kimlerden Yardım İstiyor.....	65
Şekil 4: En Çok Zorbalık Yapanlar.....	66
Şekil 5:Zorbalığa Uğrayanların Duyguları.....	68
Şekil 6:Zorbalığa Uğrayanların Tepkileri.....	69
Şekil 7:Başkasına Zorbalık Yapıldığını Görenlerin Gösterdiği Tepkiler.....	71

EKLER LİSTESİ**EKLER****SAYFA**

Ek 1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı İlköğretim Dairesi Müdürlüğü'nden Onay Yazısı.....	96
Ek 2. Bilgi Formu.....	98
1.Bölüm.....	98
2.Bölüm.....	99
Ek 3. Şiddet-Kaba Güç Anketi.....	102

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusunu oluşturan problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, problem cümlesi ve alt problemler belirtilmiş, sayıtlar ve sınırlılıklar açıklanmış, araştırmada geçen terimler tanımlanarak, araştırmada kullanılan kısaltmalar açıklanmıştır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Zorbalık, bilinçli ve kasıtlı olarak yapılan, kurbanlara zarar verme amacı güden; vurma, itme, hakaret, alay, küçük düşürme, gruptan dışlama gibi söz ve eylemlerdir (Pişkin, 2002). Okullarımızda artık zorbalığın her çeşidi daha sık ve yoğun bir biçimde görülmektedir. Zorbalık eğitimi her yönden etkileyerek çeşitli olumsuzluklara neden olmaktadır. Zorbalık tekrarlanan bir durum olduğu için zararları yerleşebilmekte ve kalıcı olabilmektedir. Çocukların gelişmekte olan kişiliğini etkilemektedir. Toplumun bugünkü ve gelecekteki huzuru için herkesin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Yıldırım ve Otrar'a göre (2003) zorbalık, okullarda meydana gelen saldırganlık olaylarının bir türüdür. Zorbalık yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak daha güçlü öğrencilerin kendilerinden daha güçsüz çocukları sürekli olarak hırpalamaları, eziyet etmeleri ve rahatsız etmeleridir. Hawker ve Boulton (2000) yaptıkları araştırmada akran zorbalığını dolaylı, ilişkisel, fiziksel, sözel ve genel olmak üzere beş katogoride sınıflandırmıştır. Mynard ve Joseph (2000) bu sınıflandırmadan biraz farklı olarak akran zorbalığını sözel, fiziksel, sosyal manipülasyon ve eşyaya zarar vermek biçiminde dört alt grupta incelemiştir. Akran zorbalığının boyutları konusunda araştırmacılar arasında farklılıklar vardır. Akran

zorbalığı “bedensel, sözel, duygusal, cinsel” olmak üzere çeşitli tiplerde karşımıza çıkmaktadır.

Zorbalığa maruz kalan çocukların daha fazla psikolojik yardıma gereksinim duydukları, depresyon ve benlik saygılarının daha düşük olduğu bildirilmektedir (Craig, 1998). Zorbalık, çocukların okul başarılarını ve okula karşı ilgisini olumsuz etkilemektedir. Okulda zorbalığa maruz kalan çocuklar okula gitmek istememekte, okuldan soğumaktadır. Bu durum hem aileleri hem de öğretmenleri zor durumda bırakmaktadır.

Zorbalığın çocuklarda yarattığı stres ve verdiği zararın yanı sıra, çocuklukta yaşanan zorbalığın olumsuz etkilerinin yetişkin yaşamda da devam edebildiği, zorbalıktan yalnızca kurbanların değil zorbaların da olumsuz biçimde etkilendiği belirtilmektedir (Farrington, 1993). Hem zorbalık gören hem de zorbalık yapan yardıma ihtiyaç duymaktadır. Kimse çocuğunun zorbalık görmesini istemez. Çünkü bu durum çocuğu olumsuz yönde etkilemektedir, psikolojik ve sağlık problemlerine yol açmaktadır.

Zorba çocuklar potansiyel suçlu durumundadır. Zorbalık yapan çocukların davranışlarının altında başka nedenler yatmaktadır. Bu nedenlerin bulunup ortaya çıkarılması ve çocuğa gerekli yardımın yapılması gerekmektedir. Her geçen gün zorbalık olaylarının artması konuyu daha da önemli hale getirmektedir.

Çocukların geleceği için yapılacak zorbalıkla mücadele ve önleme çalışmaları, zorbalık türlerinin ve sıklıklarının ortaya konması ihtiyacını doğurmuştur. Elde veri olmadan yapılacak mücadele ve önleme çalışmaları kişisel olmaktan öteye gidemez. Bu çalışma ile aile, idare ve öğretmenlerin işbirliği içinde çalışmaları için güvenilir bilimsel bilgiler sağlanacağı düşünülmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yurtdışında yapılan araştırmalar okullarda öğrenciler arasındaki zorbalığın ciddi boyutlarda olduğunu ve arttığını göstermektedir. Bu araştırma, okullarımızda öğrenciler arasındaki zorbalıkların her geçen gün artması ve zorbalıkla ilgili sorunları tanımlayıp önleme gereğinden yola çıkılarak yapılmıştır.

Okullarımızdaki zorbalık türleri ve sıklığının belirlendiği bu araştırmada, öğrencilerin cinsiyet, akademik başarı ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Ülkemizde öğrenciler arasındaki zorbalığın “okullarda yaşanan doğal bir olay olarak” görülmesi ve daha önce zorbalığın bu kadar “yaygın olmaması” nedeniyle bugüne kadar durumu tesbit etmeye yönelik az sayıda çalışma olduğu tespit edilmiştir.

Zorbalıktan herkes bir şekilde etkilenmektedir. Ayrıca bir kimsenin zorbalığa uğramamış olması hiç uğramayacağı anlamına gelmemektedir. Zorbalık bir öğrencinin yalnız okul başarısını değil, bütün hayatını etkileyecek sonuçlar doğurabilmektedir. Bu araştırmanın sonuçları başlangıç nitelikte olup öğretmenlere, okul idaresine, velilere, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı’na zorbalık ile bilimsel olarak mücadele etmek için geçerliliği ve güvenilirliği olan bilgiler sağlayacaktır.

Zorbalığın bütünü hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek için çeşitli yönlerden daha çok araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Okullarda her geçen gün kavga, küfür, rahatsız edici davranışlar artmaktadır. Öğretmenler, aileler bunun farkındadırlar. Bu durum bir şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak herkesi etkilemektedir. Yaralanmalara, haksızlığa neden olmakta, öğrencilerin yaşantısını çeşitli yönlerden etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde zorbalıklar ciddi boyutlara ulaşmıştır. İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında çocuklarımız da sürekli olarak televizyonlarla ve diğer yayın araçlarıyla şiddet içeren programlara maruz

kalmaktadır. Ülkemizde zorbalıkların hangi boyutta olduğunun tesbit edilmesi ve en erken zamanda mücadele için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bu konuyla ilgili herkesin daha etkili olabilmesi bilimsel verilere ve gerekçelere göre işbirliği içerisinde çalışması ile mümkündür. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, okulların, öğretmenlerin, ailelerin ve öğrencilerin bu çalışmanın sonuç ve yorumlarından kaynak olarak yararlanmaları ve dolayısıyla işbirliklerini ve etkililiklerini arttırmaları söz konusu olabilecektir. Bu araştırmadan elde edilen verilerin, alınacak kararlara ve önlemlere dayanak sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma, öğretmenlerin zorbalıkları önlemede tutum birlikteliği oluşturmaya ve geliştirmesine katkı sağlayabilir. Aile bireylerinin, bu konuda çocuklarına daha bilinçli davranmalarına yardımcı olabilir.

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullardaki zorbalık olaylarına ilişkin durum saptama, izleme ve önleme çalışmalarına yol gösterici veriler sağlayabilir ve duruma uygun değerlendirmeler yapılmasına katkısı olabilir. Üniversitenin (YDÜ) bu konularla ilgili halkın değişen ve gelişen ihtiyaçlarına göre bilimsel çalışmalar yapabilecek bir merkez haline gelmesine ve diğer kurum ve kuruluşlara öncülük etmesine hız kazandırabilir. Bu araştırma daha sonra yapılacak araştırmalar için kaynak olabilir.

1.3. PROBLEM CÜMLESİ VE ALT PROBLEMLER

1.3.1. Problem Cümlesi

İlkokul beşinci sınıf öğrencilerinin akranları tarafından maruz kaldıkları zorbalık türleri ve sıklığını tesbit etmek amacıyla gerçekleştirilmiş olan bu çalışmada problem cümlesi aşağıdaki gibi kurgulanmıştır:

“Girne merkez devlet ilkokullarındaki 5. sınıf öğrencilerinin akranları tarafından maruz kaldıkları zorbalık türleri ve görülme oranları nelerdir?”

1.3.2. Alt Problemler

Araştırmanın genel amacına bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Cinsiyete göre öğrencilere en çok hangi tür ve oranda zorbalık yapılmaktadır?
2. Zorbalığın türü ve oranı cinsiyet açısından anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
3. Akademik başarı durumu dikkate alındığında öğrencilere en çok hangi tür ve oranda zorbalık yapılmaktadır?
4. Akademik başarıya göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma düzeyi anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
5. Ailenin gelirine göre öğrencilere en çok hangi tür ve oranda zorbalık yapılmaktadır?
6. Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma düzeyi sosyo-ekonomik durum açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Zorbalık en fazla hangi mekanlarda yapılmaktadır?
8. Size zorbalık yapıldığında en çok kimden yardım istersiniz?

9. Size en çok kız öğrenciler mi, erkek öğrenciler mi zorbalık yapmaktadır?
10. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerde ortaya çıkan duygu durumu nedir?
11. Size zorbalık yapıldığında ne yaparsınız?
12. Bir başkasına zorbalık yapıldığını gördüğünüzde ne yaparsınız?

1.4 Sayıtlar

Bu araştırmanın sayıtları aşağıda sıralanmıştır:

1. Denekler ankete ve ölçeğe dürüstçe yanıt vermişlerdir.
2. Ölçme araçlarına verilen yanıtlar mevcut durumu ve gerçeği yansıtmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma aşağıdaki sınırlılıklar çerçevesinde ele alınarak yürütülmüştür:

1. Bu araştırma 2006-2007 ders yılı ile sınırlıdır.
2. Bu araştırmanın verileri Girne'deki Şehit Hasan Cafer İlkokulu ve 23 Nisan İlkokulu'ndaki 5. sınıf ilkokul öğrencilerinden elde edilmiş olup, araştırma sonuçları bu okulların öğrencilerine genellenebilir.

1.6. TANIMLAR

Zorba: Başkalarının gereksinim ve haklarını dikkate almadan; kendi statü, heyecan, maddi kazancı için ya da grup ortamında kendi gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla başkalarına karşı zarar verici davranışlarda bulunan kişi ya da gruptur (Maines ve Robinson, 1992).

Doğrudan / Fiziksel Zorbalık: Bir kurbana yönelik parasının alınması, vurma ve eşyalara zarar verme gibi açıktan yapılan saldırılardır (Bosworth ve Espelage, 1999).

Dolaylı / Duygusal ve Sosyal Zorbalık: Bir kurbana yönelik, toplumsal olarak dışlama, gruptan dışlama ve etkinliklere seçmeme gibi açık bir biçimde yapılmayan ancak kurban öğrencide duygusal ve sosyal birtakım yaralanmalara neden olan saldırılardır (European Community, 2001).

Sözel Zorbalık: Bir kurbana yönelik sürekli olarak kızdırma, isim takma, alay etme tehdit edici sözler söyleme ve dedikodu yayma biçiminde doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan saldırılardır (European Community, 2001).

Akademik Başarı (Okul Başarısı): Öğrencilerin okuldaki akademik edininimlerinin (performans), 1.dönem sonu ağırlıklı not ortalamaları ile ifade edilen göstergesidir.

1.7. KISALTMALAR

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

SED: Sosyo Ekonomik Düzey

KTOEÖS: Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde zorbalığı açıklayan kuramlarla ilgili genel kuramsal çerçeveye yer verilmiş, ardından ilgili araştırmalar sıralanmıştır.

2.1. ZORBALIĞI AÇIKLAYAN KURAMLAR

Saldırganlığı ve zorbalığı çeşitli yönlerden açıklayan birçok kuram bulunmaktadır. Bu araştırmada biyolojik temelli, içgüdü, engelleme-saldırganlık, sosyal öğrenme ve bilişsel kuramlara yer verilmiştir.

2.1.1. Biyolojik Temelli Kuramlar

Bu kuramın savunucuları saldırganlığı merkezi sinir sistemi ve endokrin sistemiyle açıklamaktadır. Limbik sistem çeşitli yapıları kapsamaktadır. Bu yapılardan biri olan Hipotalamus duygu ve heyecanlarla ilgili olarak keşfedilen ilk merkezdir. Hipotalamusun çeşitli noktaları uyarıldığında, çeşitli heyecan örüntüleri ortaya çıkmaktadır. Bazı kısımların uyarılması öfkeye yol açmaktadır (Aktaran:Morgan, 1995). Hipotalamusun uyarılmasıyla öfke ve bunun ardından saldırganlık ortaya çıkmaktadır.

Boğazın ön ve üst kısmında bulunan tiroit, tiroksin adı verilen bir hormon salgılar. Bunun heyecan haliyle bir ilişkisi olduğu sanılmaktadır. Tiroit bezinin faal

olmasıyla kişi nedensiz yere çabuk heyecanlanmakta ve sinirleri gergin durumda bulunmaktadır (Aktaran:Baymur, 1994).

2.1.2. İçgüdü Kuramları: İnsan davranışlarını insanın doğasından yola çıkarak açıklayan içgüdü kuramcıları saldırganlığı da içgüdülere göre açıklamakta, insanın diğer hayvanlar gibi kendisini saldırgan davranışlarda bulunmaya eğilimli kılan bir saldırganlık içgüdüleriyle doğduğunu ileri sürmektedirler. İçgüdü kuramları iki alt başlıkta toplanmaktadır.

2.1.2.1. Psikanalitik Kuram: Freud ilk başta saldırganlığın engellenmiş libidodan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Haz peşinde koşan libido engellendiğinde engele karşı saldırganlık oluşmaktadır. Fakat daha sonra Freud, saldırganlığı doyum sağlayıncaya kadar tırmanan açlık ve susuzluk dürtüleri gibi doğuştan gelen bir dürtü olarak ele almıştır.

Psikanalitik açıklama, saldırganlığı bilinçaltındaki ölüm içgüdüüne bağlamaktadır. Sağlıklı bir kişiliğe sahip insanlar kendilerine zarar vermeyecekleri için, kendilerini yok etme dürtülerini bilinçaltından dışarıya yansıtmakta ve saldırganlık olarak diğer insanlara yönlendirmektedirler (Burger, 2004). Ölüm içgüdüü içe yöneldiğinde intihar, dışa yöneldiğinde ise saldırganlık olarak kendini göstermektedir.

2.1.2.2. Etolojik Kuram: Lorenz'e göre insanlarda içgüdüsel bir enerji birikimi olmakta yeterince enerji birikmişse, bir uyarın olmasa bile patlamaya dönüşerek saldırgan davranışlar meydana gelmektedir (Aktaran:Ankay, 1998).

2.1.3. Engelleme-Saldırganlık (Dürtü) Kuramı: Bazı durumlarda, amacına ulaşması engellenen insanlar öfkelerini, onun gerçek kaynağı olan güçlü hedeften saptırarak pek gücü olmayan başka bir hedefe yöneltmektedirler. Formüle edilmiş engellenme-saldırganlık hipotezine göre engellenme bireyde öfkeye yol açmakta, öfke ise saldırganlığa neden olmaktadır (Fromm, 1973).

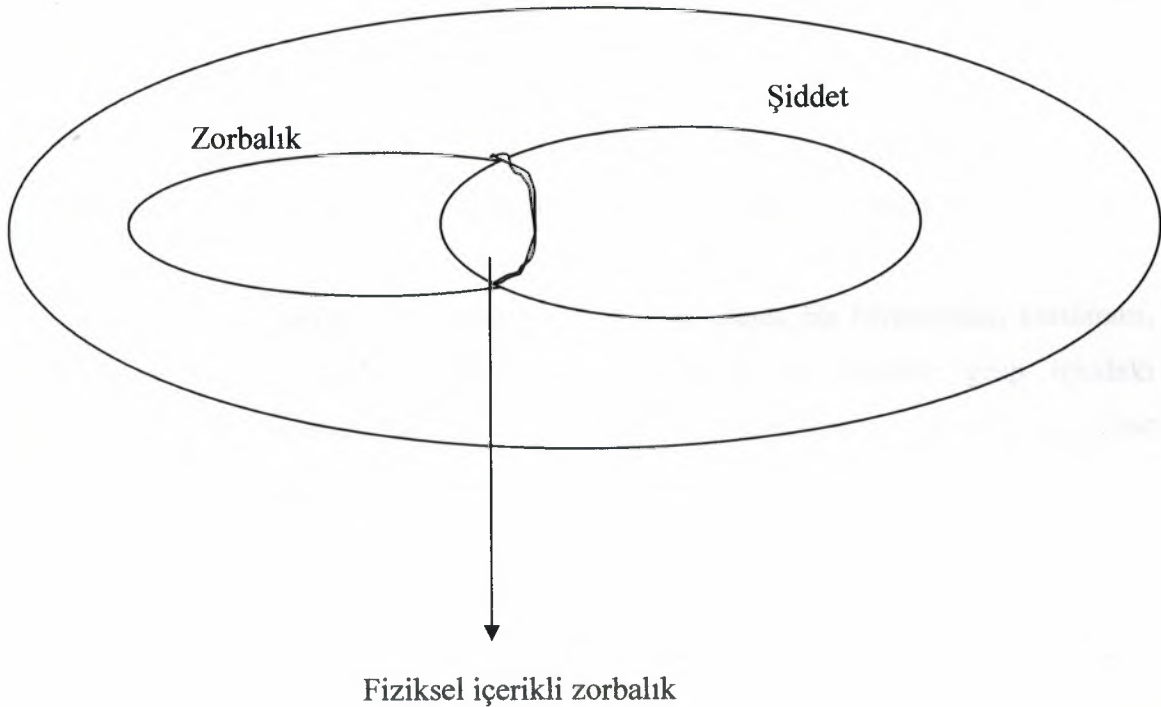
2.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı: Sosyal öğrenme kuramına göre davranışlar çevresel uyaranlar tarafından biçimlenmektedir. Temel refleksler hariç, insanlar doğuştan gelen bir davranış repertuarına sahip değildir ve bundan dolayı davranışları öğrenmek zorundadırlar. Diğer davranışlar gibi saldırganlık da öğrenilen bir davranıştır ve bireyler bu davranışı başkalarının gösterdiği benzer davranışı gözleyerek, örnek alma yoluyla taklit ederek öğrenmektedirler. Çocuklar oyun oynarken, saldırgan davranışın diğer çocukları korkuttuğunu ve oyunda bazı önceliklere sahip olmalarını sağlayarak ödüllendirildiğini görmektedirler. Ödüllendirilen davranış tekrar edilecektir. Büyük olasılıkla çocuklar bu saldırgan davranışları sürdürecektir ve diğer durumlarda da kullanacaklardır (Aktaran:Burger, 2004).

2.1.5. Bilişsel Kuram: Bilişsel psikologların temel aldığı nokta, saldırgan insanların bilgiyi işleme süreçleridir. Bu kuramın savunucularına göre, bir duruma nasıl tepki vereceğimiz, o durumu nasıl algıladığımıza bağlıdır. Koşulları tehdit edici, rahatsız edici ya da olumlu görmek kaçmanıza, kavgaya hazırlanmanıza ya da yalnızca yoldan çekilmenize neden olur. Bilişsel yaklaşım bazı insanların belirsiz koşulları diğerlerine göre daha tehdit edici olarak yorumlama olasılığının bulunduğunu öne sürmektedir. Bu kişilerin saldırgan davranışı gösterme olasılığı daha yüksektir (Aktaran:Burger, 2004).

2.2. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki

Olweus'a göre (1995), saldırganlık hem şiddeti hem de zorbaca eylemleri içine alan bir şemsiye kavram niteliğindedir. Zorbalığın fiziksel boyutta ortaya çıktığı durumlarda örneğin, dövme, vurma, tekme atma gibi eylemlerin yapıldığı durumlarda zorbaca eylemler aynı zamanda şiddet olarak kabul edilmektedir. Zorbalığın şiddetle kesiştiği ortak yönü fiziksel içerikli zorbalıktır. Bu durum aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Saldırganlık

Şekil 1. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki (Olweus, 1995).

Ad takma, dalga geçme, sözel olarak tehdit etme, vurma, dışlama zorbalık davranışlarıdır (Cric, 1997; Aktaran:Korkut, 2004). Benzer biçimde hakaret etme, küçük düşürme, kasıtlı olarak kurbanın eşyalarına zarar verme, korkutarak para ve eşyalarını alma da zorbalık davranışlarıdır. Zorbalığın farklı tanımları yapılsa da hepsinde ortak olan üç özellik vardır. Bunlar, isteyerek yapılan rahatsız edici

davranışlar olması, devamlı olması ve zorbalığa maruz kalanın kendini savunamayacak kadar zayıf olmasıdır (Pişkin, 2002; Aktaran: Korkut, 2004).

2.2.1. Saldırganlık

Saldırganlık, başkalarına fiziksel ya da psikolojik zarar verme niyeti taşıyan davranışlardır. Niyet saldırganlığın temel ögesidir (Özbey, 2006).

Saldırganlık özellikle tehdit, hiddet, öfke ve hayal kırıklığı sonucu oluşur. Saldırgan çocuk ,vurur, ısırır, hasar verir (Yavuzer, 2000).

Saldırganlık, şiddet ve zorbalık birbiriyle ilişkilidir. Saldırganlık ve zorbalık, şiddet içermektedir. Zorbalık, saldırganlığın bir formudur(Olweus, 1995).

Pek çok araştırmacı, saldırganlığın grup içinde bir hiyerarşinin kurulması, grup içindeki bireylerin statülerinin belirlenmesi ve böylece grup içindeki çatışmaların önlenmesi sürecinde benimsenen yöntemlerden biri olduğunu öne sürmektedir (Durkin, 1995).

Akran grubu içinde bir kez hiyerarşi oluşuktan sonra saldırgan davranışlar azalmakta, grupta işbirliği ve dayanışma ön plana çıkmaktadır (Pellegrini ve Long, 2002).

Saldırganlar, kurbanın ailesinden kimseler değildir ve kurbanlar her zaman aynı yaşta olmayabilmektedir (Hawker ve Boulton, 2000).

2.2.2. Şiddet

Bir kimsenin fiziksel olarak ya da bir nesne kullanarak bir başkasını ciddi sayılabilecek biçimde yaralaması ya da ona zarar vermesidir. Kötülüğe, suiistimale, ya da mülke zarara neden olan her eylem şiddettir (Yıldırım ve Otrar, 2003).

Anlaşmazlıklar, fiziksel görünümünden, farklı karakterlerden, eğitim düzeyi farklılıklarından, sosyo-ekonomik düzey farklılıklarından ve benzeri durumlardan kaynaklanabilir. Günümüzde okulda, kitle iletişim araçlarında ve toplumda çözülmemiş veya şiddetle sonuçlanmış anlaşmazlıklar sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bunları görünce anlaşmazlıkların şiddet içermesi doğal davranış gibi kanıksandığında kişilerin anlaşmazlıklar içerisine girme eğilimleri ve şiddete başvurmaları artmaktadır (Adalier ve Yaman, 2005).

2.2.3. Zorbalık ve Tanımı

Schwartz, Dodge ve Coie (1993) akran zorbalığını, “doğrudan doğruya gözlenebilir bir tahrik olmadan, bir akrana karşı alay ederek, sataşarak ya da fiziksel saldırganlık göstererek davranma” olarak tanımlamışlardır. Cric ve Bigbee (1998) akran zorbalığını ilişkisel zorbalık ve açık zorbalık olarak sınıflandırmıştır. İlişkisel akran zorbalığında, hedef kişinin arkadaş ilişkilerine ve arkadaşlarına zarar verilmektedir (örn: kasıtlı olarak birini dışlamak). Açık zorbalık ise fiziksel zarar verme ya da bunun tehdidinde bulunmak biçiminde gerçekleşmektedir.

Kochenderfer, Ladd ve Skinner (2002) akran zorbalığını, fiziksel (vurma), sözel zorbalık (lakap), dolaylı sözel zorbalık (diğer çocuklara hedef çocukla arkadaş olmamalarını söyleme) ve genel zorbalık olarak sınıflandırmışlardır.

Mynard ve Josep (2000) akran zorbalığını sözel, fiziksel, sosyal manüplasyon ve kişisel eşyalara saldırı olmak üzere dört alt grupta incelemiştir. Sosyal manüplasyon, zorba tarafından kurbanın arkadaş ilişkilerini bozma gibi davranışlardır.

Mellor (1997) çocukların gruptan dışlanması, tek başına kalmaya zorlanmasını da bir tür zorbalık olarak nitelendirmektedir.

Akran zorbalığı, kurbanın kişisel özelliklerine ya da etnik kökenine ve ait olduğu alt kültüre ilişkin özelliklerine saldırmasına bağlı olarak da iki ayrı biçimde tanımlanabilmektedir. Buna göre kişisel özellikler hedef alındığında kişisel akran zorbalığı; etnik köken ya da alt kültüre ilişkin özellikler hedef alındığında grup akran zorbalığı söz konusu olmaktadır (Verkuynen ve Thijs, 2001).

Zorbalık olayları ister doğrudan ister dolaylı bir biçimde gerçekleşmiş olsun bir davranışın zorbalık olup olmadığının tesbitinde belirleyici faktör, davranışın zaman içerisinde tekrarlanan, taciz ve istismarın devamlı bir şekilde fiziksel ve psikolojik saldırganlık içeriyor olmasıdır (Banks, 1997; Bosworth ve Espelage, 1999). Her iki zorbalık türünde de süreklilik ve uzun süre devam etme söz konusudur.

Genel olarak zorbalık, güçlü durumdaki bir kişinin /kişilerin kendi kazançları ve keyifleri için karşı koymaya gücü olmayanlara karşı yaptıkları, sıkıntı veren, fiziksel, sosyal, psikolojik ya da sözel olarak tekrarlanan saldırılardır.

Yapılan araştırmalara göre öğrencilerin %15'i zorbalık yapmaktadır (Olweus, 1993).

2.2.4. Zorbalığın Belirtileri

Çocuğun akran istismarına ve rahatsız etme eylemine maruz kaldığı an çocukta gözlenebilecek ilk belirtiler aşağıda sıralanmıştır (Yıldırım ve Otrar, 2003):

- 1) Okula gitme konusunda isteksizlik veya reddetmek.
- 2) Sabahları hasta olduğunu söyleme.
- 3) Okuldan kaçma.
- 4) Derslerde başarısızlık, düşük not alma.
- 5) İçine kapanma, kekelemeye başlama, özgüven kaybı.
- 6) Ağlayarak uyuma, kabus görme.
- 7) Para vermeye ve çalmaya başlama (kendini sıkıştıran kişiye vermesi için).
- 8) Ne olduğunu anlatmak istememe.
- 9) Vücunda sebebini açıklamadığı morluk, kesik ve çizikler olması.
- 10) Başka çocuklara ve kardeşine karşı istismar ve rahatsız edici eylemlere başlama.
- 11) Saldırgan ve makul olmayan hareketlere başlaması.

2.2.5. Zorbalığın Yayılma Sebepleri

Zorbalığın yayılması ve ilerlemesinin üç nedeni vardır (Huesman ve başk., 2003):

1) Şiddeti uygulayanları görmek. Çevrede bu tür davranışlar görüldükçe bunlar öğrenilmekte ve olağan karşılanmaktadır.

2) Saldırgan davranışların ödüllendirilmesi. Bu tür davranışlar ailelerce erkeklik ve güç gösterisi olarak kabul edilmekte, takdir edilmektedir.

3) Sert ve tutarsız eğitim anlayışı. Çocuğa sert davranılıyorsa o da aynısını yapmaktadır.

Kaltiala-Heino ve Rimpela (1999) bireyin çocukluk ve gençlik döneminde zorbaca davranışlar sergilemesi ile yetişkinlerin çocuğa yaklaşım biçimleri ve disiplin uygulamalarındaki hatalar arasında yakın ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır.

Pearce (1992), zorbalık davranışına neden olabilecek aile özelliklerini “babanın olmaması, anne ya da babadan birisinin boşanma nedeniyle kaybı, annenin depresyonda olması, anne-babanın sinir bozucu bir yapıya sahip olmaları, anne-baba arasında geçimsizlik yaşanması, ailenin kalabalık olması ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması” biçiminde sıralamaktadır.

Türkiye’de özellikle erkeklerde küfür etme oranı çok yüksektir. Küfürlerde ana tema cinselliktir. Çünkü insanların en fazla baskı altına aldıkları ve sorunlar yaşadıkları yön cinsellikle ilgilidir. Çocuklar, büyükleri taklit ettikleri için küfürleri de onlardan öğrenmektedir. Bu eğilimin devam etmesi veya kaybolması önemli oranda çevrenin etkisine bağlıdır (Uçar, 1994).

Genel olarak bakıldığında zorbalıkların en çok örnek alma ve taklit ile yayıldığı, çocukların ailede, akranları arasında ve televizyondaki zorbalıkları gördükçe bunları benimseyip öğrendiği görülmektedir.

2.2.6. Zorbalık ve Sağlık

İlkokullarda zorbalık çok yaygındır. Bazı çocuklar yalnızca zorbadır. Bazıları kurbandırlar. Bazıları hem zorba hem de kurbandırlar. Yalnızca zorba olanlar, kurbanlara ve kurban-zorbaya göre fiziksel olarak daha sağlıklıdırlar.

Doktorlar çocukları muayene ederken nefes alamama, kusma, boğaz yanması, soğuk algınlığı, öksürme, iştahsızlık ya da okul korkusu görürlerse zorbalığın da buna neden olabileceğini göz önünde bulundurmaları gerekir.

Zorbalığın sağlık problemlerine ve okul devamsızlığına yol açması, ortaokullarda ilkokullara göre daha azdır (Wolke ve başk., 2000). Sürekli taciz ve küfürler bireyde fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar meydana getirmektedir (Batsche ve Knoff, 1994).

Akran zorbalığı deneyimlerinin çeşitli psikolojik sorunlarla da ilişkili olduğu görülmektedir. Kumpulainen, Rasanen ve Puura (2001) akran zorbalığı olaylarına hem zorba hem de kurban olarak karışmış çocukların psikiyatrik yardıma başvurma olasılıklarının yüksek olduğunu bildirmişlerdir. Gerçekten de zorbaların ve onların zorbalıklarına maruz kalan çocukların intihara daha çok eğilimli oldukları (Kaltiala-Heino ve Rimpela, 1999) ve depresif duygu durumu, yatak ıslatma, iyi uyuyamama, mide ve baş ağrılarından yakınma gibi sorunlar yaşadıkları (Williams ve başk. 1996) bildirilmiştir. Bu konuda 1978'den 1997'ye kadar yayınlanmış olan pek çok araştırmanın meta analizini gerçekleştiren Hawker ve Boulton (2000), akran zorbalığı kurbanlarının genellikle yalnızlık hissi duyduklarını, depresyon ve kaygı yaşadıklarını bildirmiştir.

Borg (1998), kurban ve zorbaların duygusal tepkilerini incelediği bir çalışmada, okulda zorbaca davranışlara maruz kalan kurbanların aşırı kin besleme ve öfke duygularını yoğun olarak yaşadıklarını belirlemiştir.

2.3. Çocuk ve Zorbalık

2.3.1. Akran ve Çocuk

Öğrencilerin davranışlarını etkileyen en önemli kurum ve gruplar, akran grubu ve ailedir. Çocuğun hangi akran grubunun üyesi olacağı yaşadığı çevreye ve okula bağlı olarak değişmektedir. Eğitime ve akademik başarıya önem veren gruplar çocuğun başarısını olumlu yönde etkilerken, eğitimin önemini kavrayamayan ve zamanını sokak ve eğlence yerlerinde geçiren gruplar ise çocuğun okuldan kopmasına ve sınıfta daha fazla olumsuz davranış sergilemesine neden olmaktadır (Erden, 2005).

Akran grupları, çocuğun yakın çevresini oluşturan ve onun kişiliğinin oluşumunda önemli rolü olan gruplardır. Bunlar her yaş grubunda söz konusudur. Çocuğun akran grubu onun sosyal davranışlarını etkiler. Bu sosyal tavırlar çocuğun genellikle diğer bireylere ve sosyal yaşama karşı tüm tutum ve davranışlarını içerir. Bir dereceye kadar ailede kazanılan bu tavırlar akran grubuyla olan deneyimler sonucu değişebilir (Yavuzer, 1996).

2.3.2. Zorba Çocuklar

İnsanlar, korkularını gizlemek için, güç duygusundan hoşlandıkları için, mutsuz olduklarından, kendilerini sevmedikleri ve beğenmediklerinden, kendilerini yetersiz ve aşağılanmış hissettiklerinden, popüler olmak için, her istedikleri yapıldığından, şımarık oldukları için, hakkı olandan fazlasını almak için, sert ve güçlü görünmek için zorbalık yapmaktadırlar (Bridge, 2003).

Zorbalık, çocukların diğer çocuklar üzerinde fiziksel ve sözlü olumsuz davranışları ve dışlamalarıdır (Olweus, 1995). Bazı çocuklar en ufak bir sorunda hemen vurup ya da bağırıp korkutarak haklı çıkmaya çalışmaktadır.

Akran zorbalığı gösteren çocukların sahip oldukları özellikler incelendiğinde bu çocukların genellikle içtepsel ve saldırgan özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Zorba çocuklar, diğer çocukların davranışlarını genellikle tahrik edici olarak algılamaktadırlar. Bu çocuklar yaşitlarına sert görünme ihtiyacı duymakta ve diğerlerinin duygularına, özellikle de hedef olan çocuklara karşı çok az düzeyde empati göstermektedirler. Bu yönlerinden dolayı çok az düzeyde olumlu sosyal davranışlara sahiptirler (Baldry ve Farrington, 2000).

Akran zorbalığı, fiziksel saldırı (vurma, yumruk atma, çimdikleme ya da tekme atma), sözel saldırı (sataşma, alay etme ya da isim takma) ya da sosyal saldırı (kasıtlı dışlama) olmak üzere çok çeşitli davranışlar yoluyla meydana gelmektedir (Berger ve Thompson, 1998).

Zorba öğrenciler, sürekli bir biçimde kendilerini güçlü gösterme ve diğer öğrencileri kontrol etme gereksinimi duyarlar. Zorbalar, diğer öğrencilere acı ve ıstırap vermekten doyum sağladıkları gibi kurbanlarla empati kurabilme düzeyleri de düşüktür ve genellikle kurbanlarının kendilerini tahrik ettikleri yönünde bir savunma mekanizmasına da sahiptirler (Banks, 1997).

Zorba çocuklar, kurban çocuklara saldırdıkları zaman, kurbanların kendilerini savunamayacaklarına ilişkin ipuçları elde ettiklerinde kurban çocuğa karşı saldırgan davranışları artırmaktadır. Böylelikle kurban çocuklar davranışsal özellikleriyle kendilerine karşı saldırgan davranışları destekleyerek saldırganları ödüllendirmektedirler (Hodges ve Perry 1999; Schwartz , Dodge ve Coie 1993).

Genellikle erkek çocuklar daha saldırganlardır. Anlaşmazlıkları dövüşerek çözme eğilimindedirler. Kız çocukları ise ağız kavgasını yeğ tutarlar. Yapısal olarak erkeklerin daha güçlü olmaları yanında, kız çocuklarının daha çok engellenmesi bu konuda kız erkek ayırımını ortaya çıkarmaktadır (Yörükoğlu, 2004).

Miller'e (1998) göre kendilerini mutsuz hisseden çocuklar ve yetişkinler davranışlarının sonucunda kendilerine ve başkalarına nasıl zarar verdiklerini fark etmemektedirler. Kişinin davranışını ayarlayamaması, düşüncesiz davranışlara neden olmaktadır.

Kuramsal olarak çocuk ve genç, kişiliğini, anneyi, babayı, yakın ve uzak çevreyi örnek alarak kazanmakta ve geliştirmektedir. Bu örneklerin saldırgan davranışlar ve şiddet eylemlerini içermesi, benzer davranış kalıplarını kullanan kuşakların yetişmesine yol açmaktadır. Engel aşmada, sorun çözmede saldırgan davranışları, şiddet eylemlerini deneyen insanlar, gruplar, toplum kesimleri ve toplumlar bunların etkili ve geçerli olduğunu gördükçe, her fırsatta tekrarlayıp günlük yaşantının ayrılmaz bölümü durumuna getirmektedirler. Saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine ilişkin örnekler çoğaldıkça, bunların etkili olduğu görüldükçe bireylerin bunları benimsemesi, toplumsal boyutta yaşaması, genellenmesi, yayılması artmaktadır (Köknel, 2000).

Fiziksel olarak cezalandırılan çocuklar saldırganlığa daha fazla eğilimli olmaktadır. Büyüyünce kendi çocuklarına karşı da saldırgan olabilmektedirler. Bu durum nesilden nesile devam edebilmektedir (Cooper, Sroufe ve Dehart, 1996).

Çatışma, iki ya da daha fazla kişi arasında yaşanan uyuşmazlık durumudur. Bermak ve Keys (2000) yaptıkları bir çalışmada, çocuk ve gençlerin, çatışma yaşadıklarında, şiddet gösterdikleri ve saldırgan davranışlarda bulundukları sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmalar, öğrencilerin okul ortamında sınıfta, bahçede, serviste, derste ya da oyun oynarken çatışmaya girebildiklerini ve bu çatışmaları genellikle sözel ya da fiziksel saldırıda bulunarak çözmeye çalıştıklarını belirtmektedir (Jonson ve Jonson, 2000; Bermak ve Keys, 2000).

Erkekler daha çok doğrudan zorbalık yapmakta, kızlar ise daha çok dedikodu ve dışlama yaparak dolaylı saldırganlıkta bulunmaktadır (Smith ve Sharp, 1994).

Banks'a (1997) göre de erkekler daha çok doğrudan zorbalık yöntemlerine baş vururken; kızlar ise daha çok dedikodu yayma ve sosyal yalıtılmışlığa zorlama gibi daha kurnaz ve dolaylı zorbalık kullanma eğilimindedirler.

Zorbalık yapan öğrencilerin büyüklere karşı geldikleri, kurallara uymadıkları ve antisosyal oldukları saptanmıştır (Batsche ve Knoff, 1994).

İskandinav ülkelerinde zorbalık yapanların, büyüdülerinde suç işledikleri ve yasaları çiğnedikleri belirtilmiştir (Olweus, 1993). Sürekli zorbalık yapanların büyüdülerinde insan ilişkilerinde olumsuzluk yaşadıkları bildirilmiştir (Oliver, Hoover ve Hazler, 1994).

Dölek (2002) ise zorbaların saldırılarını en fazla zaman geçirdikleri ve iyi tanıdıkları öğrencilere yöneltme eğiliminde olduklarını belirtmiştir.

2.2.3. Kurban Çocuklar

Kurban: Başkalarının davranışlarından sürekli bir biçimde zarar gören ve zarar verici bu davranışlara karşı koyabilecek ve durdurabilecek beceri, statü ve kaynaklara sahip olmayan kişi ya da gruptur (Maines ve Robinson, 1992).

Zorbaların iki tür kurbanları vardır (Selçuk ve Güner, 2000):

1-Edilgin kurban: Bu tür çocuklar zorbalara yönelik kışkırtıcı harekette bulunmazlar ve kendilerini savunamazlar.

2-Provakatör kurban: Bu tür çocuklar ve gençler rahat durmazlar, alay ederler, diğer çocukları ürkütürler ve sonuçta zorbaların kurbanı olurlar.

Pasif kurbanlar, fiziksel olarak zayıf oldukları için genellikle akranlarının taleplerine boyun eğicidirler ve zorbalığa uğradıklarında çok az arkadaşları onları savunmaktadır (Hanish ve Guerra, 2000). Pasif kurbanlar, aynı zamanda öfke düzeyi düşük olan kurbanlardır (Perry, Kusel ve Perry, 1998).

Kışkırtıcı kurbanlar, öfke düzeyi yüksek, oldukça saldırgan, hiç rahat durmayan ve endişeli çocuklardır (Bastche ve Knoff, 1994). Bu tür kişiler, aynı zamanda “aşırı saldırgan kurbanlar” ve “zorba kurbanlar” olarak da bilinmektedirler. Kışkırtıcı kurbanlar, tüm kurban çocukların yalnızca beşte birini oluşturmaktadırlar (Olweus, 1978). Kışkırtıcı kurbanlar, genellikle akranları tarafından sevilmemekte ve dışlanmaktadırlar.

Hem pasif hem de kışkırtıcı kurbanlar duygularını daha az kontrol etme ve aynı zamanda akranlarına göre daha çok ilgi görme gereksinimindedirler (Bernstein ve Watson, 1997).

Hanish ve Guerra'ya (2000) göre zorbalığa maruz kalan erkek çocuklar çoğunlukla yumruklanmakta, tekmelenmekte ya da bir silahla tehdit edilmektedir. Zorbalığa maruz kalan çocuklar kendilerini korkak, güçsüz ve utangaç hissetmektedirler (Futtermann, 2004). Karşı koyamamakta ve ödün vermek zorunda kalmaktadırlar.

Genel olarak kurbanlar, boyun eğici ve fiziksel olarak zayıf davranış biçimleri sergileyen tiplerdir. Kurbanlar edilgin ve provakatör olarak iki gruba ayrılmaktadır .

Fried ve Fried (1996) diğer iki gruba uymayan bir başka kurban çeşidi tanımlamıştır. Bunlar yetenekli, zeki ve sevilen tiplerdir. Derslerde ve diğer sosyal faaliyetlerde başarılıdırlar. Bunlar gücü olmayan insanlar için bir tehdit olarak görünmektedir.

Boulton ve Underwood (1992) kurban çocukların, akran zorbalığına hedef olmayan çocuklara göre, okulda teneffüs boyunca kendilerini daha fazla oranda mutsuz hissettiklerini saptamışlardır. Aynı zamanda akran zorbalığına maruz kalan çocuklar akademik alanda da sorun yaşamaktadırlar (Kochenderfer ve Ladd, 1996) .

Boulton ve Smith (1994) 8-9 yaşındaki çocuklarla yaptıkları çalışmada kurban çocukların, zorba ve akran zorbalığına karışmayan çocuklara göre, fiziksel olarak kendilerini daha yetersiz olarak değerlendirdiklerini belirtmektedir. Kurbanlar, akranları tarafından sürekli yardım arayan kişiler olarak tanınmaktadır.

Perry, Kusel ve Perry'e göre (1988), kurbanların şiddete maruz kalmalarının kendilerinden kaynaklanan üç nedeni vardır:

- 1) Kurbanlar zorbaları ödüllendirmekte, yemek paralarını, oyuncaklarını zorbalar her istediklerinde vermekte ve karşı koymamaktadırlar.
- 2) Aşırı tedirginlik göstermektedirler. Bu da zorbaları cesaretlendirmektedir.
- 3) Zorbaları şikayet etmemektedirler.

Kendilerini üzgün hisseden öğrenciler zorbalığa daha fazla maruz kalmaktadır (Batsche ve Knoff, 1994). Kochenderfer ve Ladd (1996) akran zorbalığına birçok çocuğun maruz kalmasına rağmen, bu davranışlara sürekli olarak sadece belli sayıda çocuğun hedef olduğunu belirtmişlerdir. Akran zorbalığına maruz kalma kişide iz bırakan ve unutulamayan bir deneyimdir (Eslea ve Rees, 2001)

Tekin (2006) "Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları ile ilgili tutum ve görüşleri" üzerine bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada sınıf öğretmenleri, öğrenciler okulda zorbalık yapıldığında başka öğretmenlere söylediklerini, okulda zorbalığın en çok kötü isim takma olduğunu, zorbalığın sınıflarda yapıldığını, zorbalığı sınıf arkadaşlarının

yaptığını, zorbalığa maruz kalan öğrenci öğretmenine başvurduğu zaman öğretmeni zorbalık yapan öğrenci ile konuşup doğru yola sevk etmeye çalıştığını belirtmişlerdir.

O'Moore ve Hillery (1989) yaptıkları çalışma sonucunda, çocukların %20.8'inin akran zorbalığına maruz kaldıkları için okula gelmekten korktuklarını ve %2.6'sının ise bu konuda daha ciddi kaygılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Amerika'da 8. sınıf öğrencilerinin %7'si zorbalıktan dolayı en az 1 ay evde kalmakta ve okula gitmemektedirler (Batsche ve Knoff, 1994).

Akran zorbalığına maruz kalmanın akademik yaşantı üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bush ve Ladd (2001) akranları tarafından reddedilen ve akran zorbalığına maruz kalan çocukların sınıf içi etkinliklere katılmaktan kaçındıklarını ve buna paralel olarak da akademik başarılarında düşüş görüldüğünü belirtmişlerdir.

9-11 ve 11-14 yaş grubundan Maltalı öğrencilerle gerçekleştirilen bir anketin sonuçları, akran zorbalığı kurbanlarının saldırılara maruz kaldıktan sonra en sık hissettikleri duyguların kin, öfke ve kendine acıma olduğunu göstermiştir. Bunları çaresizlik ve ilgisizlik izlemektedir. Hissedilen duyguların yaşa göre de değiştiği bildirilmiştir. İlkokul yıllarında akran zorbalığına uğramak çocukta daha çok çaresizlik ve kendine acıma gibi duygular uyandırmakta, ortaokul yıllarında ise bu duygular yerlerini öfkeye ve kine bırakmaktadır (Borg, 1998).

2.3.4. Hem Zorba Hem Kurban Olan Çocuklar

Yapılan araştırmalarda kurban olarak sınıflandırılan bazı çocukların da akran zorbalığı davranışları gösterdikleri belirlendiği için araştırmalarda zorba/kurban olarak hem akran zorbalığına hedef olan hem de akran zorbalığı uygulayan üçüncü bir grup yer almaktadır (Mynard ve Joshep 1997; Wolke ve başk. 2001). Hem zorba hem de kurban olanlar, zaman zaman zorbalık yapan ve bazen de başkalarının zorbalığına uğrayan öğrenci ya da gruplardır (Pişkin, 2002).

Hem akran zorbalığına hedef olan hem de akran zorbalığı gösteren çocuklar depresyon ve kaygı gibi duygusal problemler yaşamaktadırlar. Bu çocuklar diğer çocuklara göre daha fazla duygusal stres içindedirler. Bu çocuklar; zorba, kurban ve tanıklara göre daha düşük benlik saygısına sahiptirler (Andreou, 2000; Schwartz, 2000).

Zorba- kurban çocuklar arkadaş ilişkilerinde sorunlar yaşamakta ve diğer çocuklara göre arkadaşları tarafından daha fazla reddedilmektedirler (Warden ve Mackinnon, 2003).

Andreou (2000) da hem kurban hem zorba statüsünde olan çocukların kendileri ve başka insanlar hakkındaki düşüncelerinin olumsuz olduğunu, başkalarını yönlendirme yoluna gittiklerini ve iç kontrol odaklarının düşük olduğunu saptamıştır.

Hazler (1994), sürekli bir biçimde zorbalık kurbanı olmanın “olumlu davranışlara sahip çocukları” bile zorbaca davranışlarda bulunma ve okula silah getirme gibi aşırılıklara sevk ettiğini vurgulamıştır.

Schwartz (2000) yaptığı çalışmada zorba/kurban çocukların okul başarılarının, kurban ya da zorba çocuklarinkinden düşük olduğunu saptamıştır.

Aşağıdaki eylemler akran istismarı ve rahatsız etme olarak tanımlanmamaktadır (Yıldırım, P.K. ve Otrar, M.2003):

1) Karşılıklı bir anlaşmazlığın olduğu bir durum; örneğin her iki öğrencinin de sınırlı olduğu ve genellikle bir soruna çözüm istedikleri ve güçlerinin denk olduğu bir durum gibi.

2) Sosyal bir reddetme ve sevmemezlik (bu eylemin tekrar edildiği ve belirli bir kişiye yöneltildiği durumlar hariç).

3) Sadece bir defa meydana gelen tatsız ve kötü hareketler veya rastgele meydana gelen saldırganlık ve korkutma eylemleri.

Ross (1996) akran zorbalığını, saldırganlığın bir alt türü olarak bir ya da birkaç çocuğun, belirlenen bir hedef çocuğa karşı, bilinçli olarak zarar vermeyi içeren davranışlar göstermeleri biçiminde tanımlamıştır. Bu zarar verme hem fiziksel hem psikolojik olabilmektedir. Akran zorbalığını ayırt etmede üç kriter önemlidir:

1) Herhangi bir kışkırtma sonucu ortaya çıkmaz.

2) Zaman içinde tekrarlanır.

3) Zorbalık yapan çocuk hedef çocuğa göre daha güçlüdür ya da daha güçlü olarak algılanır.

Bazı çocuklar hem zorba hem kurbandırlar. Bu yüzden teneffüslerde zorbaları tesbit etmek zordur (Pearson, 2004).

2.3.5.Tanıklar

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu zorba ya da kurban olmamakla birlikte zorbalığa tanık olmaktadır. Tanıklar büyük bir çıkmaz içindedirler. Eğer zorbayı desteklerlerse, onların tarafını tutarlarsa suça ortak olmaktadır. Kurbanı desteklerlerse kendileri hedef tahtası haline gelmektedirler. Sessiz kalırlarsa suçluluk hissetmektedirler. Bu çıkmaz onları üzmemekte, suçluluk ve utanç hissetmelerine neden olmaktadır (Fried ve Fried, 1996). Bu çocuklara zorbalığın kabul edilemeyeceği anlatılmalı ve zorbalıkla başa çıkma yolları konusunda cesaretlendirilmelidirler.

Zorba çocukların, kurban ve karışmayan çocuklara göre akranları tarafından daha fazla kavga başlatan ve yıkıcı olarak değerlendirildikleri, kurban çocuklara göre de anlamlı olarak daha fazla lider olarak görüldükleri bulunmuştur (Yıldırım, 2001). Bazı araştırmacılar, arkadaşları tarafından benlik saygıları yüksek olarak değerlendirilen çocukların ise saldırılara hedef olan çocukların yanında yer alarak onları koruduklarını bildirmişlerdir (Salmivalli ve başk., 1999).

2.3.6.Risk Altındaki Çocuklar

Arkadaş edinmeyi ya da grup oyunlarına katılmayı bir türlü beceremeyen çocuklar, özellikle risk altındadırlar. Kekeme, bedensel özürlü olma ya da belirgin bir doğum lekesi bulunması gibi fiziksel birtakım engellere sahip çocuklar da aynı şekilde savunmasızdır. Oyun arkadaşlarından uzak durarak kolaylıkla hedef haline gelmektedirler (Yavuzer, 2000).

Okul hayatında arkadaşsızlık durumu çok fazla göze çarpmaktadır. Diğer çocuklar, yalnız çocuğu hemen tesbit edip bir şeylerin eksik olduğunu sezip, alay etmeye başlamaktadır. Bu tür davranışlara maruz kalan çocuk, herkesin kendisini izlediğini düşünerek hareket etmektedir. Her zaman başarısız olmakta ve alay

edilmeyi bekleyerek yaşamaktadır. Bu duygular çocuğu depresyona ve yalnızlığa itmektedir (Miller, 1998). Bu durum sürdükçe genetik yatkınlığı olanlarda başka psikolojik sorunların da ortaya çıkmasına neden olabilmekte ve çok ciddi sonuçlara yol açabilmektedir.

Warm (1997) 7-19 yaş arasındaki öğrencilerde birbirlerine takılma/sataşma davranışlarını incelemiş ve fiziksel saldırı içeren takılma davranışının birinci sınıflarda yüksek oranda gözlemlendiğini, üçüncü sınıfta düşüşe geçtiğini, buna karşılık kişinin gerçek bir özür, sakatlık ya da kişilik özelliklerine atıfta bulunularak yapılan sataşmaların ise altıncı sınıfta en yüksek düzeye ulaştığını bildirmiştir. Bunun yanında cinselliğe ilişkin sataşmaların sekizinci sınıftan itibaren görülmeye başlandığı belirtilmiştir.

2.3.7.Okul Ortamı

Öğrencilerde zorbaca davranışların ortaya çıkmasına neden olan dışsal faktörlerden birisi de okul ortamıdır. Okul ortamı öğrencilerin zorbaca davranışlar geliştirmelerini etkileyebilmektedir. Araştırmalara göre diğer faktörlerin tümü sabit tutulsa bile öğretmenin moralsiz olduğu, sık sık öğretmen değişikliğinin yaşandığı, standartların ve kuralların açık olmadığı, disiplin uygulamalarının yetersiz olduğu ve çocuklara birey olarak değer verilmeyen okullara devam eden öğrenciler arasında zorbalık türü davranışlar daha yaygın görülmektedir (Pearce, 1992).

İlkokul, ortaokul veya lisede, her düzeyde yaşça küçük olan öğrencilerin kurban olma olasılıkları diğerlerine göre daha yüksektir. Yaşça daha küçük, kısa boylu ve fiziksel olarak da güçsüz öğrencilerin, yaşça daha büyük ve güçlü öğrenciler tarafından saldırıya uğrama olasılıkları daha yüksektir (Batsche ve Knoff, 1994).

Öğretmen eğer öğrenci ayırımı yapma eğilimine sahipse, ayırım yapılan çocuk diğer arkadaşları tarafından itilmekte, gruba kabul edilmemektedir. Fakat yüksek notlar alan öğrenci de aynı durumu yaşayabilmektedir. Kendini kabul ettirmek için kopya verme, rüşvet verme davranışlarına girebilmektedir. Öğretmen arkadaş ilişkilerinde çok önemli bir ilişkiye sahiptir. Öğretmenin değer yargıları da çocukların ilişkilerini etkilemektedir. Güzel, çirkin, zengin-fakir, ailenin prestij durumu, meslekleri, giyimleri için ayırım yapıldığında, çocuklarda da bu değerler gelişmekte ve sosyal ilişkilerinde antisosyal davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Antisosyal davranışlar sergileyen çocuğa kızmak, onu cezalandırmak durumu daha da çıkmaza sokmaktadır (Kırkıncıoğlu, 1999).

Okula yeni başlayan bir çocuk başkalarından zarar görme konusunda diğerlerine göre pek çok açıdan daha savunmasızdır. O, küçük bir sataşma olayını bile değerlendirebilecek olgunluktan yoksundur ve okula karşı tüm eğitim hayatını etkileyebilecek bir korku geliştirebilir. Herhangi bir güçlüğün henüz başlangıçta halledilmesi, çocuğun mutluluğu ve başarısı için çok önemlidir. 5 ve 7 yaşları arasındaki çocuklar okula yeni başladıklarında zorbalardan kurbanı olabilmektedirler. Bu zorbalıklar sürekli olduğunda çocuklarda davranış bozukluğu ve uyum bozukluğu ortaya çıkmaktadır (Bower, 2006).

Deater-Deckard (2001) dışlanma sorunları olan çocukların akranları tarafından dışlandığını ve akran zorbalığına maruz bırakıldığını, çünkü bu çocukların daha geniş akran grupları tarafından normal akran ilişkilerini bozdukları için istenmediklerini belirtmektedir. Dışlanma sonucunda çocuk normal akran ilişkileri yaşayamayacağı ve sosyalleşme sürecinin önü kesileceği için çocuğun, dışlanma sorunlu davranışının daha da artacağı öne sürülmüştür.

Başkaları tarafından zarar görme pek çok ebeveynin sandığından çok daha yaygındır ve her zaman kendini iz bırakan fiziksel bir istismar şeklinde göstermeyebilmektedir. Sessiz bir gözdağı veya alay etme, kendine güven ve benlik saygısı üzerinde çok daha yıkıcı bir etki bırakmaktadır.

Bazı araştırmacılar akran zorbalığının büyük okullarda ve kalabalık sınıflarda daha yüksek oranda meydana geldiğini belirtirken (Karatzias, Power ve Swanson, 2002) diğer bazı araştırmacılar sınıf büyüklüğü azaldıkça akran zorbalığı oranlarının arttığını bulmuşlardır (Wolke ve başk., 2001).

Türkiye’de Dölek (2002) tarafından yapılan çalışmada akran zorbalığına hedef olma ve akran zorbalığı gösterme açısından devlet okullarında ve özel okullarda okuyan çocuklar karşılaştırılmış ancak fark bulunamamıştır.

Öğrenciler arasındaki zorbalık davranışları okul kademelerine göre incelendiğinde; ilkokul öğrencilerinin zorbalık kurbanı olma olasılıkları ergenlere göre daha fazla olmasına karşın; ilk ve ortaokul öğrencileri arasında zorbalık davranışında bulunanların sayısı hemen hemen aynı kalmaktadır (Kaltiala-Heino ve Rimpela, 1999).

Öğrencilerin çoğunluğunun okulun bahçesinde ya da oyun alanlarında zorbaların kurbanı olduklarını, bu alanları sırasıyla sınıf ve okul koridorlarının izlediğini saptayan araştırma bulguları vardır (Whitney ve Smith, 1993; Smith ve Sharp 1994).

Mellor (1997) İskoçya liselerinde zorbalık olaylarını ele aldığı çalışmasında, okulda zorbalığın genellikle okulun hangi alanlarında meydana geldiğini de araştırmıştır. Örnekleme oluşturan 942 öğrenciden %48’i zorbalık türü olayların çoğunlukla okulun oyun alanlarında ve %28’i de genellikle sınıfta ortaya çıktığını bildirmiştir.

Baumeister ve Tice, insanların akran gruplarından dışlanmalarının başlıca üç nedeni olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlar sırasıyla, grubun yararına bir katkıda bulunmamak, grup kurallarını ihlal etmek ve sosyal olarak istenmeyen özelliklere sahip olmaktır (Aktaran: Leary, 1990).

Pobe ve Bierman (1999) ilkokulda rahatsız edici ve yıkıcı davranışları olan hiperaktif, sosyalleşmekten kaçınan ve içselleştirilmiş (internal) sorunları olan erkek çocukların ergenlik döneminde akranları tarafından kabul görmediklerini, sevilmediklerini, sosyal açıdan beceriksiz olarak tanımlandıklarını ve akran zorbalığına maruz bırakıldıklarını bildirmişlerdir.

Başkaları tarafından zarar görmüş çocuğun mutsuzluğu öyle içtendir ki anababanın, zarar veren kişiye ders vermek istemesi doğaldır. Ancak bu tür davranışın çocuğa yararı olmayacaktır. Zarar veren kişiler de en az mağdur kadar yardıma gereksinim duymaktadır (Yavuzer, 2000). Çünkü zorbaların bu şekilde davranmasına neden olan birçok sorunu vardır. Zorba davranışının altında başka nedenler yatmaktadır.

Çocuklara göre zorbalık yapılmasının sebepleri aşağıda sıralanmıştır (Rigby, 1997):

1. Üstünlük sağlamak.
2. Okulda tanınmak ve lider olmak.
3. Duygularını gizlemek.
4. Mutsuzluk duyguları.
5. Başkaları tarafından zorbalığa maruz kalmaları.
6. Topluma ve çevreye uyum sağlama çabası.

2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.4.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Okul zorbalığı ile ilgili ilk araştırmalar İskandinav ülkelerinde başlatılmıştır. Okul zorbalığını ilk ele alan kişi, okul bahçelerinde çocukların davranışlarını gözleyen Heinemann'dır (Aktaran;Besag, 1995). Heinemann'ın yapmış olduğu çalışmalara halkın göstermiş olduğu ilgi üzerine 1970'lerde Olweus, İskandinav ülkelerinde öğrenci, öğretmen ve velileri içine alan geniş kapsamlı çalışmalarını başlatmış ve okul zorbalığı konusunda yapılan çalışmalar giderek artan bir önem kazanmıştır. Olweus, bu alandaki çalışmalarını sürdürmüştür. 1980'lerde bu çalışmalara Val Besag da katılmıştır (Besag, 1995).

1980'li yıllardan günümüze son yirmi yıl içerisinde, okul zorbalığının meydana geldiği alanlar ile sıklığını, şiddetini ve zorbalığa neden olan bireysel ve çevresel faktörleri belirlemeye yönelik çok sayıda araştırma yayınlanmıştır. Temel ve en kapsamlı çalışma, İskandinav ülkelerinde Olweus tarafından yapılmıştır. Yakın bir zaman içerisinde okul zorbalığı konusundaki çalışmalar; Avustralya (Rigby ve Slee,1992), Kanada (Pepler, O'Connell ve Craig, 2000), Finlandiya (Sourander ve başk.1999), Japonya (Matsui ve başk., 1996) ve İngiltere (Whitney ve Smith,1993 ve Bowers, Smith ve Binney, 1994)'de yapılmıştır.

İngiltere'de okul zorbalığı konusunda yapılan bir çalışmada (Salmon ve James, 1989) öğrencilerin %10'u "kimi zaman" ya da "daha sık" zorbalığa uğradığını belirtirken; %42'si de "haftada en az bir kez "zorbalık kurbanı olduklarını" bildirmişlerdir.

Avustalya'da 6 çocuktan biri haftada 1 defa zorbalığa maruz kalmaktadır (Rigby, 1997). Avustralya'da zorbalıkta etnik farklılıkların da etkili olduğu gözlenmiştir. Avustralya'daki okullarda gerçekleştirilen bir başka çalışmada sık sık

akran zorbalığına maruz kaldığını belirten erkek öğrencilerin oranının %16.8, kız öğrencilerinin oranının ise %11.4 olduğu bildirilmiştir (Rigby ve Slee, 1991).

İskoçya'da gerçekleştirilen bir çalışmada ise öğrencilerin %16.7'sinin akran zorbalığı kurbanı oldukları belirlenmiştir (Karatzias, Power ve Swanson 2002).

Kumpulainen, Rasanen ve Puura (2001) ise kurban çocukların oranının %24.4, zorba çocukların %5.7, zorba /kurban çocukların oranının ise %18.6 olduğunu belirtmişlerdir.

İskoçya'da gerçekleştirilen bir çalışmada ise öğrencilerin %16.7'sinin akran zorbalığı kurbanı oldukları belirlenmiştir (Karatzias, Power ve Swanson, 2002).

Whitney ve Smith (1993) akran zorbalığına hedef olan ilkökul çocuklarının %50'sinin, ortaokul çocuklarının %62'sinin sözel saldırganlık kapsamında tanımlanabilecek isim takma davranışlarıyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bunu vurma, tehdit etme ve dedikodu çıkarma izlemektedir.

Rigby (2000)'nin araştırmasında öğrencilerin %48'i kendilerine incitici isimler takıldığını, %43'ü acımasız alaylara maruz kaldığını, %30'u kasten dışlandığını, %24'ü tehdit edildiğini, %23.7'si tekmelenip darbe aldıklarını belirtmişlerdir.

River ve Smith (1994) 8-11 ve 11-16 yaş gruplarını karşılaştırdıklarında akran zorbalığının her üç boyutunun da (fiziksel, sözel, ilişkisel) 8-11 yaş grubunda, 11-16 yaş grubundan daha sık yaşandığını tesbit etmişlerdir.

Çocuklar zorbalığa erken yaşlarda başlamakta ve eğer gerekli yardım yapılmazsa ileride suç işleyebilecek duruma gelmektedirler. Eslea ve Rees (2001) kadın ve erkeklerle gerçekleştirdikleri bir çalışmada akran zorbalığının en sık 11-13 yaşlarında yaşandığını bildirmişlerdir.

Okullardaki zorbaların %40'ı üç veya daha fazla suçtan tutuklanmaktadır (Olweus, 1978).

İlkokul zorbalarının %25'nin 30 yaşına gelene kadar suç dosyaları olduğu ve hapis yattıkları belirtilmiştir. Bu kişiler ileriki yıllarda işlerini terk etmişler, eşlerine şiddet uygulamışlar, çocuklarına sert cezalar vermişlerdir. Bu zorbalığın, üç nesil devam ettiğine dair bulgular vardır (Huesmann ve başk., 2003).

Cullingford ve Morrison(1995) yaptıkları çalışmada okuldaki zorbalık deneyimi ve gençlik dönemindeki suçluluk davranışı arasındaki ilişkiyi incelemişler ve okul zorbalığı ile yetişkinlik dönemindeki suç işleme davranışının sıklığı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğunu belirlemişlerdir. Araştırma için kendileriyle görüşülen zorba çocukların, genellikle zorbalığın okul ortamının doğal bir parçası olduğunu düşündükleri de araştırmanın diğer önemli bir bulgusudur.

On iki yaşındakilerin 1/5'den fazlası düzenli bir şekilde ya zorba gibi ya kurban ya da her ikisi gibi davranış göstermektedirler. Zorbaların en beğenilen, en popüler çocuk olarak görüldükleri saptanmıştır (Wolpart, 2003). Bu bulgu zorbaların, diğerlerinden daha güçlü oldukları ve üstünlük sağladıkları için bütün ilgiyi üzerlerine çekmiş olabilecekleri biçiminde yorumlanmıştır.

Zorbalığın nedenlerinden biri çocukların aileden gerekli ilgi ve sevgiyi görememeleri olarak belirlenmiştir. Reddedilen 10 yaşındaki çocuklar 12 yaşına geldiklerinde problem yaratan çocuklarla arkadaşlık kurmakta, problem yaratmaktadırlar (Patterson, Capaldi ve Bank, 1991).

Perry, Willard ve Weiss (1989) 9,10 ve 11 yaş grubundaki öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda ilerleyen yaşla birlikte çocukların fiziksel akran zorbalığına maruz kalma oranında bir düşüş saptamışlar; buna karşılık sözel saldırganlığın aynı düzeyde seyrettiğini bildirmişlerdir.

Zorbalık gören çocuklar, mağdur durumdadırlar. Korunmaları, desteklenmeleri ve uzman yardımı almaları gerekmektedir. Bazı kurbanlar intihar edebilmekte, bazı kurbanlar ise kendileri de zorbalık yapmaya başlayabilmektedir. Genç katillerde sürekli olarak rastlanan bir faktör, kendilerini dışlanmış hissetmeleri olarak belirlenmiştir (Lery ve başk., 2003).

Zorbalık, çocukların okula olan ilgilerini de etkilemektedir. Sürekli zorbalığa maruz kalan çocukların okul başarıları düşmekte ve okuldan soğumaktadırlar. Zorbalığın çok ciddi sonuçları olabilmektedir. İlkokullarda zorbalığa maruz kalanlar, ortaokula uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler. Akademik yönden zorlanmakta, büyük bir ihtimalle okulu bırakmaktadırlar (Parker ve Asher, 1991). Kızlar depresyona girmekte (Kupersmidt ve Patterson, 1991), erkekler de kızlarla çıkma ve evlenme konularında zorluk çekmektedirler (Gilmartin, 1987).

Amerika'da toplam 3530 3., 4. ve 5. sınıf öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada çocukların %22'sinin zorbalığın içinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmaya göre zorbalık çocuğun akademik başarısını etkilemektedir. Hem zorba hem kurban olanlar okuldan soğumakta, okulda kendilerini emniyette hissetmemektedirler. Çoğu zaman kendilerini mutsuz hissetmektedirler. Yüksek başarı için çalışanlar hem zorba hem de kurban olabilmektedirler. Zorbalık çocuğun derse dikkatini ve başarısını etkilemektedir. Zorbalık öğretmenin etkililiği üzerinde de olumsuz etki yaratmaktadır (Glew, 2005).

Kanada'da 4.,5.ve 6. sınıflara devam eden öğrenciler üzerinde yürütülen çalışmanın sonuçları; zorba öğrencilerin zorba olmayanlara göre saldırganlığı destekleyen inançlar taşımaya daha fazla eğilimli olduklarını göstermektedir (Bentley ve Li, 1995).

Salmon ve James'in (1989), ortaokulların 8. ve 11. sınıflarına devam eden öğrenciler üzerinde yürüttükleri araştırma okulda meydana gelen zorbalık olaylarının

faillerinin üçte birini kız öğrencilerin oluşturduğunu göstermektedir. Sonuçlar okul zorbalığını önlemeye yönelik müdahale programlarının ağırlıklı olarak erkek öğrenciler arasında yaygın olan zorbalığı önlemede etkili, ancak kız öğrenciler arasında yaygın olan dolaylı zorbalık davranışı üzerinde ise daha az etkili olduğunu göstermektedir.

Zorbalığın sürmesinin nedenlerinden biri de haksızlığa uğrayanların korkmaları nedeniyle şikayet etmemeleridir. İngiltere’de toplam 313, 2.,3.ve 4. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada zorbalığın çoğalmasına rağmen kurbanların 1/3’den azının şikayetçi olduğu belirlenmiştir (Snow, 2004).

Yapılan bir araştırmaya göre öğrencilerin çok azı büyüklerin kendilerine zorbalık konusunda yardımcı olacaklarını düşünmekte, büyüklere söylediklerinde zorbalığa daha fazla maruz kalacaklarına inanmaktadırlar (Charach, Pepler ve Ziegler, 1995).

Sosyo-ekonomik statü ile akran zorbalığı arasındaki ilişki de araştırmacıların merak ettiği bir konu olmuştur. Yapılan araştırmalarda zorbalığa karışan ve karışmayan çocuklar arasında sosyo-ekonomik düzey açısından bir fark olmadığı belirtilmiştir (Borg, 1999; Karatzias, Power ve Swanson, 2002; O’Moore ve Hillery 1989).

Underwood (2002) ise düşük sosyo-ekonomik statü gruplarında saldırganlığın daha fazla oranda görüldüğüne dikkat çekmiştir.

Erkekler daha çok erkeklere zorbalık yapmakta, kızlara ise hem kızlar hem de erkekler zorbalık yapmaktadır. Smith ve Sharp (1994) İngiltere’deki ilkokullarda kurban kız öğrencilerin %37’sinin yalnızca erkek zorbaların saldırısına maruz kaldıklarını ve %42’sinin de diğer kız öğrencilerin zorba davranışlarının kurbanı

olduklarını belirtmektedir. Buna karşın hem erkek hem de kız öğrencilerin saldırısına uğrayan kurban kızların oranı ise %22'dir.

Araştırma bulguları (Batsche ve Knoff, 1994; Bernstein ve Watson, 1997) okul zorbalığının aynı zamanda öğrenilmiş ve içsel olarak da genellenmiş bir davranış olduğunu göstermektedir. Örneğin okulda diğer öğrencilere saldıran zorba bir çocuk genellikle evde kurban olmaktadır.

Clarke ve Kesilica (1997)'ya göre de okul zorbaları daha alt sınıf düzeylerinde akranları tarafından popüler olarak nitelendirilirken; bu öğrencilerin özellikle lise yıllarında popülariteleri azalmaktadır. Ancak, bu azalmaya karşın zorba öğrenciler popülarite sıralamasında hiçbir zaman kurban konumundaki öğrencilerin düzeylerinin altına düşmemektedir.

Eron ve Huesmann da (1980) yaptıkları boylamsal bir çalışmada, televizyonda saldırgan programlar izleme ve saldırgan davranışlarda bulunma arasında yüksek bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. 11 yıl sonra aynı çocuklar tekrar incelendiğinde de 8 yaşındayken çok sayıda şiddet içerikli film izleyen gençlerin, izlemeyenlere oranla daha fazla saldırgan oldukları görülmüştür (Aktaran; Kağıtçıbaşı, 2000).

Galen ve Underwood (1997)'de 9, 12 ve 15 yaşlarındaki erkek öğrenciler arasında sosyal (ilişkisel) saldırganlık sergileme oranlarının yaşla birlikte azaldığını kızlarda ise bu oranda artış olduğunu bildirmişlerdir.

Austin ve Joseph (1996) kızlar ve erkekler arasında akran zorbalığına maruz kalma açısından bir fark görülmediğini buna karşılık, zorba statüsünde, erkeklerin kızlardan daha yüksek puan aldıklarını bildirmişlerdir.

Marsh ve arkadaşları (2001) boylamsal bir çalışmada, öğrencilerden 8. sınıftan itibaren ikişer yıl arayla 3 kez ölçüm almışlar; sonuçta akran zorbalığı

kurbanlarının genel olarak düşük benlik kavramları olduğunu ve akran zorbalığına maruz kaldıkları süreçte benlik kavramlarının daha da olumsuzlaştığını bildirmişlerdir.

Okul zorbalığı ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde doğrudan konu ile ilgili şu araştırmalar yapılmıştır:

“Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli” (Dölek, 2002). “Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler” (Pişkin, 2002). “Lise Öğrencileri Arasında Kaba Güç (Çınkır ve Karaman-Kepeneci, 2003). “İlköğretim Öğrencilerinin Zorbaliğe Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi” (Kapıcı, 2004). “Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi” (Uludağlı, 2004). “Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması” (Gültekin, 2003). “Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması” (Koç, 2006).

Pişkin (2002) yaptığı araştırmada 1150 öğrenci ile görüşmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin %44’ü sözel, %30’u fiziksel, %9’u cinsel, %1’i ise duygusal zorbalığa maruz kaldıklarını açıklamıştır. Üst ve orta ekonomik gelir düzeyine sahip öğrencilerin alt gelir grubundaki öğrencilere göre daha fazla zorbalık yaptığını belirleyen Pişkin, erkek öğrencilerin fiziksel zorbalığı tercih ederken, kız öğrencilerin sözel zorbalık yaptığını tesbit etmiştir. Araştırmanın dikkat çekici sonucu ise öğrencilerin zorbalığı en çok sınıfta yapıyor olmasıdır.

Sipahi (2004) çalışmasında öğrencilerin %30’nun (kızların %22’si, erkeklerin %37’si) zorbalığa uğradıklarını belirlemiştir. Tüm öğrencilerin %42’si (kızların %22’si, erkeklerin %61’i) bir kavgaya katılmışlardır.

Kapçı (2004) 99 kız ve 107 erkek olmak üzere 206 öğrenci ile yaptığı çalışmada öğrencilerin %40 oranında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldıklarını, zorbalığın psikolojik değişkenlerle bağlantılı olduğunu bulmuştur.

Gültekin (2003) ise 11-16 yaşları arasındaki çocuklarla yaptığı çalışmasında akran zorbalığına maruz kalan çocukların oranının %13.9 olduğunu tesbit etmiştir.

Öğrenciler zorba, kurban ve hem zorba hem kurban olarak karşılaştırıldığında kurban durumundaki öğrencilerin daha çok olduğu görülmektedir. Türkiye’de Yıldırım (2001), tarafından toplam 123 ilkokul 4. sınıf öğrencisiyle yapılan çalışmada çocukların 20’si (%16.39) zorba, 32’si (%26.22) kurban, 29’u (%23.77) zorba /kurban grubunda yer almışlardır.

Dölek (2002) tarafından 5., 7.ve 9. sınıflarla yapılan çalışmada akran zorbalığına yüksek oranda maruz kalan çocukların oranı %8.17 olarak belirlenirken, zorba çocukların oranı ise kız öğrenciler için %2.56, erkek öğrenciler için %6.37 olarak bulunmuştur.

Zorba çocuklar, öğretmen sınıfta olduğu halde yine de zorbalık yapmaktadırlar. Türkiye’de ilköğretim II. kademe sınıflarında yapılan bir araştırmaya göre sınıflarda en sık rastlanan öğretmenlerin en çok belirttikleri öğrenci çatışmaları olarak; birbirine hakaret etme ve küfür(%48.9), öğrencilerin birbirleri ile kavga etmeleri (%29.5), öğrencilerin birbirlerine lakap takmaları (%18.9), birbirini çekememezlik ve kıskançlık (%18.20) olarak sıralanmaktadır (Türnüklü ve Şahin, 2002).

Uludağlı (2004) 5.ve 6. sınıflara devam eden 718 kız ve erkek öğrenci ile yaptığı çalışmada; erkek çocukların, kız çocuklarına göre daha fazla akran zorbalığı gösterdiklerini bulmuştur. Kız öğrencilerin her iki cins tarafından, erkek öğrencilerin

ise yalnız erkekler tarafından akran zorbalığına maruz kaldığı görülmüştür. Akademik başarıya ilişkin yaptığı karşılaştırmada hem zorba hem kurban çocukların yalnız zorba ve yalnız kurbanlara göre daha düşük başarıya sahip oldukları görülmüştür.

Koç (2006) 9.,10.ve 11. sınıflarda eğitim gören 481'i kız, 582'si erkek olmak üzere 1063 öğrenci ile yaptığı çalışmada zorbalığın; %72'sini okul içinde ve %28'sinin de okul dışı alanlarda meydana geldiğini tesbit etmiştir.

Gültekin (2003) ilköğretim 5.,6.,7 ve 8. sınıflar ile lise 1.ve 2. sınıf 731 kız ve erkek öğrenci ile yaptığı çalışmada, açık saldırılara 11 yaş grubundan, ilişkisel saldırılara 16 yaş grubundan öğrencinin hedef olduğunu saptamıştır. Cinsiyete bağlı karşılaştırmalar, açık saldırılara ve teröre hedef olan erkek öğrenci sayısının kız öğrencilerden, buna karşılık alay ve ilişkisel saldırılara maruz kalan kız öğrenci sayısının da erkek öğrencilerden daha fazla olduğunu göstermiştir.

Televizyonda şiddet içeren filmleri, hatta çizgi fimleri seyreden çocuklar daha saldırgan olabilmekte ve gerçekte bu tür suçlar işleyebilmektedir. Güngör ve Ersoy (1994) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi dönemdeki erkek çocukların %91'inin ve kız çocukların %82'sinin televizyondaki şiddet içeren filmlerden etkilendiği, hatta erkek çocukların %76'sının şiddet kahramanlarını taklit ettiği ortaya çıkmıştır (Aktaran:Ulusoy ve başk., 2007).

2.4.2.KKTC'de Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde her geçen gün okullardaki şiddet ve zorbalık olayları artmakta, okulların dışına da taşmaktadır. Hatta suç teşkil edecek seviyeye gelmektedir. KKTC'de 2002 yılı içerisinde 16 yaşından küçük 21 çocuk, adam öldürme, adam öldürmeye teşebbüs, vahim yaralama, darp, tecavüz gibi suçlardan yargı önüne çıkmış ve çeşitli cezalara çarptırılmıştır. 2002 yılında 16 yaşından küçük 217 çocuk

suçlunun, 31'i beraat etmiş ya da serbest bırakılmıştır. 177'si erkek, 9'u kız tam 186 çocuk yargılanıp mahkum edilmiştir. Bu 186 suçludan 15'i mahkeme kararıyla nezarete alınmış, 2 çocuğa hapislik verilmiş, 60'ı para cezası almış, 109'una ihtar verilmiştir (Coşaner, 2003).

Dağdelen (2003) Lefkoşa Merkez İlkokulları'nda 650 ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencisinin saldırganlık düzeyini araştırmıştır. Bu araştırmada kızların % 49.1'i, erkeklerin %57.5'inin saldırgan olduğu görülmüştür. Ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Adalier (2006) Namık Kemal Lisesi ve Erenköy Lisesi'nde öğrenim gören 345 öğrenci ile yaptığı araştırmada öğrencilerin %12.4'ünün zorba, %19.4'ünün kurban ve %7.2'sinin hem zorba hem kurban olduğunu bulmuştur. Bu çalışmada öğrencilerin %62.6'sı sözel, %52.2'si fiziksel, % 23.8'i eşyaya zarar verme, %20.8'i duygusal zorbalıklara maruz kaldıkları görülmektedir. Erkekler daha çok fiziksel zorbalıklara maruz kalırken, kızlar daha çok sözel zorbalıklara maruz kalmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama yöntem ve araçları, uygulama ve verilerin analizi üzerinde durulmaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel bir çalışma olup araştırma grubu olarak belirlenen ilkokul öğrencilerine, “Şiddet –Kaba Güç Anketi”(Çınkır ve Karaman-Kepeneci, 2003) (Ek-3) uygulanarak elde edilen veriler üzerinden zorbalık türleri ve sıklığı belirlenmiştir.

Betimsel araştırma ilk ve temel araştırma eylemi olup bilginin anlaşılması ve artırılmasında büyük önemi vardır. İyi bir betimleme olmadan üst düzey araştırmalara ilerlemek mümkün değildir (Balcı, 2005).

3.2. Araştırmanın Evreni

Girne’de yer alan 23 Nisan İlkokulu ve Şehit Hasan Cafer İlkokulu öğrencileri araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın evreni 207 öğrenciden oluşmuş olup doğru ve eksiksiz doldurulmuş 207 geçerli ölçek ve anket istatistiksel olarak değerlendirmeye

alınmıştır. Böylece Araştırma kapsamı içindeki 5. sınıf öğrencilerine uygulanan “Şiddet –Kaba Güç” anketinden (Çinkır ve Karaman-Kepenekci, 2003) (Ek-3) elde edilen Zorbalık Puanları ve diğer sorulardan elde edilen bilgiler 207 öğrenci üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırma evreninin okullara göre frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.1’de gösterilmektedir.

Tablo 3.1. Okullara Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Okul	n	%
23 Nisan İlkokulu	154	74.4
Şehit Hasan Cafer İlkokulu	53	25.6
Toplam	207	100

Tablo 3.1 de görüldüğü gibi değerlendirmeye katılan öğrencilerin %74.4’ü 23 Nisan İlkokulu’nda, %25.6’sı Şehit Hasan Cafer İlkokulu’nda öğrenim görmektedir.

Araştırma grubunun cinsiyete göre dağılımı ve yüzdesi Tablo 3.2.’de verilmektedir.

Tablo 3.2. Araştırma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı ve Yüzdesi

Cinsiyet	n	%
Kız	104	50.2
Erkek	103	49.8
Toplam	207	100

Tablo 3.2.'de görüldüğü gibi araştırma grubunun %50.2'si kız, %49.8'i erkek öğrencilerden meydana gelmiştir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin akademik başarılarına göre dağılımları Tablo 3.3.'de verilmiştir.

Tablo 3.3. Akademik Başarı Değişkenine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

	n	%
Pekiyi	85	41.1
İyi	58	28
Orta	49	23.7
Zayıf	15	7.2
Toplam	207	100

Tablo 3.3.'de akademik başarıya göre dağılımlarına bakıldığında öğrencilerin %41.1'inin "pekiyi", %28'inin "iyi", %23.7'sinin "orta", %7.2'sinin ise "zayıf" başarı düzeyinde oldukları belirlenmiştir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin aile gelir durumuna göre dağılımları Tablo 3.4.'de verilmiştir.

Tablo 3.4. Araştırma Grubunun "Aile Gelir Durumuna Göre" Dağılımı ve Yüzdesi

Ailenin Gelir Dağılımı	n	%
1000 YTL'den az	40	19.3
1000YTL'den 2500YTL'ye kadar	113	54.6
2500YTL'den fazla	54	26.1
Toplam	207	100

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi, araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin ailelerinin aylık toplam gelir düzeyleri incelendiğinde ilk sırayı %54.6 oranı ile 1000'den-2500YTL'ye kadar olan grup almaktadır. Bunu %26.1 oran ile 2500YTL'den fazla olanlar izlemektedir. %19.3'ünün ise aylık geliri 1000YTL'nin altındadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli olan veriler, literatür taraması ve deneklere uygulanan ölçek ve anketten elde edilmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesi literatür taraması ile oluşturulmuştur.

Araştırma 2006-2007 öğretim yılı içerisinde Girne'deki 23 Nisan İlkokulu ve Şehit Hasan Cafer İlkokulu'nda gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada öğrenciyi tanımaya ilişkin bilgiler araştırmacı tarafından geliştirilen "Bilgi Formu" üzerinden elde edilmiştir. Bilgi Formunda "cinsiyet, akademik başarı ve ailenin geliri" başlıkları yer almıştır. Öğrencilerin akademik başarıları ile ilgili bilgiler okul idaresinden alınan izinle I.Dönem Sonu not ortalamalarından elde edilmiştir. Notların ortalaması hesaplanırken, çıkan yarım ve yarımdan büyük kesirler tama yükseltilmiştir. Ortalamalar "10-9 pekiyi, 8-7 iyi, 6-5 orta, 4-ve aşağısı zayıf" biçiminde değerlendirilmiştir. (KTOEÖS, 1999).

Ailenin gelirine ilişkin bilgiler üzerinden ailenin gelir dağılımları üç gruba ayrılmıştır. Bunlar "toplam 1000YTL'den az, 1000YTL-2500YTL'ye kadar ve 2500YTL'den çok" biçimindedir.

Öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalıkları ve sıklığını tesbit etmek için Şiddet-Kaba Güç Anketi (Çinkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003) (Ek-3) kullanılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Bilgi Formu

Bilgi formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde cinsiyet, akademik başarı ve ailenin gelir durumu ile ilgili bilgiler toplandı. İkinci bölümde ise zorbalığın nerede yapıldığı, kimlerden yardım istedikleri, en çok kimlerin zorbalık yaptığı, zorbalığa uğradıklarında neler hissettikleri, kendilerine zorbalık yapıldığında ne yaptıkları ve başkalarına zorbalık yapıldığını gördüklerinde ne yaptıkları, sorulmuştur.

3.4.2.Şiddet –Kaba Güç Anketi

Okullarda yaşanan zorbalığın bedensel (itme, tekme atma gibi), sözel (ad takma, alay gibi), duygusal (gruptan dışlama, eşyalarına zarar verme gibi) ve cinsel (elle taciz, cinsellik içeren sözler söyleme gibi) olmak üzere dört ayrı kategoride incelenebileceği önerilmektedir (Elliot,1997;Aktaran Kapıcı, 2004).

Çinkır ve Karaman-Kepenekci (2003) önerilen bu sınıflandırmalara uygun toplam 19 maddelik Şiddet-Kaba Güç Anketi’ni geliştirmişlerdir. Şiddet ve Kaba Güç Anketini bu araştırmada kullanmak için anketi geliştiren ekipten Şakir Çinkır’dan, izin ve onay alınmıştır.

Anketteki her bir maddeye verilen cevaplar; “hiçbir zaman, bir kez, ara sıra, çok sık, her gün” seçenekleri üzerinden değerlendirilmektedir. Çocukların zorbalığa maruz kalma puanları Çinkır ve Karaman-Kepenekci’nin (2003) önerdiği bedensel, sözel, duygusal, cinsel ve diğer zorbalık türlerine göre gruplandırılan maddelerden çocukların elde ettikleri puanlar toplanarak elde edilmiştir. Böylece her bir çocuk bir zorbalık türü puanı elde etmiştir. Puanın az olması “zorbalığa az maruz kalmayı”, çok olması ise “zorbalığa çok maruz kalmayı” ifade etmektedir.

Ankette birçok madde kullanıldığından bir bireyin puanı onun bu maddelerden aldığı puanların toplamı ile belirlenmiştir. Puanlamada “hiçbir zaman (0) puan”, “Bir kez (1) puan”, “Arasıra (2) puan”, “Çok sık (3) puan”, “Her gün (4) puan” olarak hesaplanmıştır (Balcı, A.2005).

Şiddet -Kaba Güç Anketi (Ek-3), bedensel, sözel, duygusal, cinsel ve diğer zorbalık tipleri olmak üzere 5 gruptan oluşmaktadır.

1. Grup: Bedensel Zorbalık

Toplam madde sayısı: 5

Madde No:1, 2, 3, 4, 5.

Bu maddeler itme, tekme ya da tokat, tehlikeli aletle saldırı, saç-kulak çekme, bedene kaba şakadan oluşmuştur.

2. Grup: Sözel Zorbalık

Toplam madde sayısı: 7

Madde No: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Bu maddeler ad takma, alay etme, takılma, laf atma, hakaret, küfür, tehdit etme, dedikodu yapmaktan oluşmuştur.

3. Grup: Duygusal Zorbalık

Toplam madde sayısı: 4

Madde no: 13, 14, 15, 16.

Bu maddeler gruptan dışlama, küçük düşürme, ayrımcılık yapma, eşyaya zarar vermeden oluşmuştur.

4. Grup: Cinsel Zorbalık

Toplam madde sayısı: 3

Madde no:17, 18, 19.

Bu maddeler cinsellik içeren sözler söyleme, sarkıntılık, elle rahatsız etmeden oluşmuştur.

5. Grup: Diğer Zorbalıklar

Toplam madde sayısı:1

Madde no:20.

Bu madde, 19 madde içerisinde olmayan zorbalıklar için kullanılmıştır.

Şiddet-Kaba Güç Anketi (Çınkır ve Karaman-Kepeneci, 2003)(Ek-3) uzman görüşü alınarak ve yabancı literatür taranarak hazırlandı. Bu anketten tutarlı

sonuçlar elde edildi. Bu tez çalışması kapsamında KKTC’de bu anketin geçerliği ve güvenilirliği ile ilgili yapılan çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edildi.

Şiddet-Kaba Güç Anketi’nin güvenilirlik katsayısı Cronbach Alfa Katsayısı ile $r = 0.86$ olarak bulunmuştur. Ayrıca yapı geçerliği çalışması da yapılmış olup öğrencilerin zorbalığa maruz kalma toplam puanları ile grup puanları arasındaki ilişki hesaplanmış ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Bedensel zorbalığa maruz kalma toplam puanları ile tüm zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki ilişki $r = 0.76$

Sözel zorbalığa maruz kalma toplam puanları ile tüm zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki ilişki $r = 0.84$

Duygusal zorbalığa maruz kalma toplam puanları ile tüm zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki ilişki $r = 0.79$

Cinsel zorbalığa maruz kalma toplam puanları ile tüm zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişki: $r = 0.74$

3.5. Uygulama

Anketleri uygulayabilmek için KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına dilekçe ile başvuru yapılarak, gerekli izin ve onay alınmıştır (Ek-1). İzin onayından sonra, 15-16 Mayıs 2007 tarihlerinde Girne 23 Nisan İlkokulu ve Şehit Hasan Cafer İlkokulu’na gidilerek okul müdürlerine ve ilgili diğer kişilere (öğretmen ve öğrencilere) araştırma ile ilgili bilgi verilmiştir.

Şiddet -Kaba Güç Anketi ve Bilgi Formu, belirlenen okulların 5. sınıflarında okuyan öğrencilerin tümüne (207 öğrenciye) dağıtılmıştır. Öğrencilere çalışmanın amacı anlatılmış ve sorular tek tek açıklanarak aynı anda ve birlikte cevaplandırılmıştır. Uygulama yaklaşık yarım ders saati (20 dakika) sürmüştür.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırma grubuna dahil öğrenciler tarafından yanıtlanan anket ve bilgi formlarından elde edilen bilgiler, araştırmacı tarafından veri kodlama tablolarına tek tek işlenmiş, elde edilen verilerin çözümlemeleri bilgisayar ortamında SPSS paket programından yararlanılarak ; yüzdelik, frekans, standart sapma, t testi, one way anoava ve ki kare testleri uygulanarak gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan öğrencilerden toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türleri ve sıklığına ilişkin toplanan veriler ile bunların çeşitli değişkenlere göre durumlarını saptamaya yönelik toplanan veriler, bu bölümde çeşitli gruplar altında verilmiştir. Öncelikle zorbalık türleri ve sıklığına yer verilmiş, bunların çeşitli demografik özelliklere göre farklılıkları araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

4.1.Genel Bulgular

Araştırmanın problem cümlesi “Girne devlet ilkokullarındaki 5. sınıf öğrencilerinin akranları tarafından maruz kaldıkları zorbalık türleri ve görülme oranları nelerdir?” biçiminde belirlenmiştir. Bu problem cümlesine ilişkin genel bulgular Tablo 4.1’de belirtilmiştir.

Tablo 4.1. Öğrencilerinin Akranları Tarafından Maruz Kaldıkları Zorbalık Türlerine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Zorbalık Türü	Zorbalığın Gösterilme Biçimi	Görülme Sıklığı				
		Hiç bir zaman (%)	Bir kez (%)	Ara sıra (%)	Çok sık (%)	Her gün (%)
Bedensel	1. İtme	15 (7.2)	35 (16.9)	123(59.4)	10(4.8)	24(11.6)
	2.Tekme ya da tokat	101(48.8)	62 (30)	38(18.4)	3 (1.4)	3 (1.4)
	3.Tehlikeli aletle saldırı	160(77.3)	28 (13.5)	18 (8.7)	0 (0)	1 (0.5)
	4.Saç/kulak çekme	86(41.5)	58 (28)	55(26.6)	5 (2.4)	3 (1.4)
	5:Bedene kaba şaka	61(29.5)	45 (21.7)	84(40.6)	11 (5.3)	6 (2.9)
Sözel	6.Ad takma	50(24.4)	45 (21.7)	68(32.9)	21(10.1)	23(11.1)
	7.Alay etme	71(34.3)	44 (21.3)	61(29.5)	18 (8.7)	13(6.3)
	8.Takılma	67(32.4)	36 (17.4)	65(31.4)	25(12.1)	14(6.8)
	9.Laf atma	52(25.1)	36 (17.4)	72(34.8)	31(15)	16(7.7)
	10.Hakaret küfür	83 (40.1)	48 (23.2)	42(20.3)	12 (5.8)	22 (10.6)
	11.Tehdit etme	120(58)	47 (22.7)	30(14.5)	7 (3.4)	3 (1.4)
	12.Dedikodu yayma	87 (42)	49 (23.7)	51(24.6)	13(6.3)	7 (3.4)
Duygusal	13.Gruptan Dışlama	107(51.7)	38 (18.4)	41(19.8)	14 (6.8)	7 (3.4)
	14.Küçük düşürme	100(48.3)	53 (25.6)	37(17.9)	12 (5.8)	5 (2.4)
	15.Ayrımcılık yapma	92 (44.4)	36 (17.4)	58 (28)	17 (8.2)	4 (1.9)
	16.Eşyaya zarar verme	78(37.7)	57 (27.5)	57(27.5)	11 (5.3)	4 (1.9)
Cinsel	17.Cinsellik içeren sözler söyleme	106 (51.2)	43 (20.8)	40(19.3)	13 (6.3)	5 (2.4)
	18.Sarkıntılık	140(67.6)	31 (15)	21(10.1)	8 (3.9)	7 (3.4)
	19.Elle rahatsız etme	145(70)	23 (11.1)	23(11.1)	9 (4.3)	7 (3.4)
Diğer	20.Diğer	148(71.5)	22 (10.6)	23(11.1)	5(2.4)	9 (4.3)

Tablo 4.1.'deki "hiçbir zaman" seçeneğinin bütünden(100'den) çıkarılmasıyla her zorbalık türünün kapsadığı her maddenin yüzdelik olarak yapılma oranı bulunmuştur. Daha sonra bu zorbalık türlerinin kapsadığı maddelerin yapılma oranlarının ortalaması alınarak her zorbalık türünün yapılma(maruz kalma)oranı bulunmuştur. Bunun ardından da beş tür zorbalığın yapılma oranlarının ortalaması alınarak tüm öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık oranı bulunmuştur. Bir

öğrencinin birden çok zorbalık türüne maruz kaldığı göz önüne alındığında tüm öğrencilerin %48.49'u zorbalığa maruz kalmıştır. Öğrencilerin %59.14'ü bedensel zorbalığa, %63.38'i sözel zorbalığa, %54.47'si duygusal zorbalığa, %37'si cinsel ve %28.5'i de diğer tür zorbalıklara maruz kaldıkları görülmüştür. Bu sonuçlara göre öğrencilerin en çok maruz kaldıkları zorbalık türü, sözel zorbalıktır. Bunu bedensel, duygusal, cinsel ve diğer zorbalıklar takip etmektedir. Bu zorbalıklardan %92.8 ile "itme" en çok yapılan zorbalık olarak dikkat çekmektedir. Bunu %75.6 ile "ad takma", %74.9 ile "laf atma" izlemektedir.

Bedensel zorbalıklardan en çok maruz kalınanlar sıra ile; %92.8 ile itme, %70.5 ile bedene kaba şaka, %58.5 ile saç -kulak çekme, %51.2 ile tekme ya da tokat %22.7 ile tehlikeli aletle saldırı biçimindedir. En az yapılan bedensel zorbalık %22.7 ile tehlikeli aletle saldırıdır.

Sözel zorbalıklardan en fazla maruz kalınanlar sıra ile; %75.6 ile ad takma, %74.9 ile laf atma, %67.6 ile takılma, %65.7 ile alay etme, %59.9 ile hakaret küfür, %58 ile dedikodu yapma, %42 ile tehdit etme şeklindedir. En az yapılan sözel zorbalık %42 ile tehdit etmedir.

Duygusal zorbalıklardan en fazla maruz kalınan zorbalık %62.3 ile eşyaya zarar vermedir. Bunu sıra ile %55.6 ile ayrımcılık yapma, %51.7 ile küçük düşürme, %48.3 ile gruptan dışlama takip etmektedir. En az yapılan duygusal zorbalık %48.3 ile gruptan dışlamadır.

Cinsel zorbalıklardan en fazla maruz kalınan zorbalık %48.8 ile cinsellik içeren sözler söylemedir. Bunu sıra ile %32.4 ile sarkıntılık, %30 ise elle rahatsız etme izlemektedir. En az yapılan cinsel zorbalık %30 ile elle rahatsız etmedir.

Öğrencilerin %28.5'i ise diğer tür zorbalıklara da maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

4.2. “Kız Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalıklar Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Kız öğrencilere en çok hangi tür ve oranda zorbalık yapıldığına ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma ve yüzdelik sonuçları Tablo 4.2’de gösterilmektedir.

Tablo 4.2. Kız Öğrencilere En Çok Uygulanan Zorbalık Türü ve Oranı

		X	SS	%
Bedensel	1)İtme	1.94	0.95	92.3
	2)Tekme ya da tokat	0.52	0.74	40.4
	3)Tehlikeli aletle saldırı	0.29	0.70	18.3
	4)Saç/kulak çekme	1.02	0.89	66.3
	5)Bedene kaba şaka	1.25	1.06	67.3
Sözel	6)Ad takma	1.55	1.20	74
	7)Alay etme	1.31	1.31	62.5
	8)Takılma	1.31	1.31	64.4
	9)Laf atma	1.17	1.10	62.5
	10)Hakaret küfür	0.85	1.05	51
	11)Tehdit etme	0.74	0.93	47.1
	12)Dedikodu yapma	0.99	1.02	59.6
Duygusal	13)Gruptan dışlama	0.88	0.97	50
	14)Küçük düşürme	0.88	1.04	52.9
	15)Ayrımcılık yapma	1.08	1.08	57.7
	16)Eşyaya zarar verme	1.05	0.98	64.4
Cinsel	17)Cinsellik içeren sözler söyleme	0.69	0.99	43.3
	18)Sarkıntılık	0.51	0.92	30.8
	19)Elle rahatsız etme	0.38	0.92	18.4
Diğer	20)Diğer	0.42	0.85	24

Tablo 4.2 'deki "hiçbir zaman" seçeneğinin bütünden(100'den) çıkarılmasıyla her zorbalık türünün kapsadığı her maddenin yüzdelik olarak yapılma oranı bulunmuştur. Daha sonra bu zorbalık türlerinin kapsadığı maddelerin yapılma oranlarının ortalaması alınarak her zorbalık türünün yapılma(maruz kalma)oranı bulunmuştur. Bunun ardından da beş tür zorbalığın yapılma oranlarının ortalaması alınarak tüm kız öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık oranı bulunmuştur. Bir öğrencinin birden fazla zorbalık türüne maruz kaldığı göz önüne alındığında kız öğrencilerin %52.35'i zorbalık görmektedir. Kızların %56.92'si bedensel zorbalığa, %60.1'i sözel zorbalığa, %56.25'i duygusal zorbalığa, %30.83'ü cinsel zorbalığa, %24'ü de diğer tür zorbalıklara maruz kalmaktadır. Bu sonuçlara göre kız öğrenciler en çok sözel zorbalıklara maruz kalmaktadır. Bunu bedensel, duygusal, cinsel ve diğer tür zorbalıklar takip etmektedir. Bu zorbalıklardan en çok %92.3 ile "itme"en çok yapılan zorbalık olarak dikkati çekmektedir. Bunu %74 ile ad takma , %67.3 ile bedene kaba şaka izlemektedir.

Bedensel zorbalıklardan en çok maruz kalanlar sıra ile %92.3 ile itme, %67.3 ile bedene kaba şaka, %66.3 saç -kulak çekme, %40.4 ile tekme ya da tokat atma, %18.3 ile tehlikeli aletle saldırı şeklindedir. En az yapılan bedensel zorbalık %18.3 ile tehlikeli aletle saldırıdır.

Sözel zorbalıklardan en çok maruz kalanlar sıra ile %74 ile ad takma, %64.4 ile takılma, %62.5 ile laf atma, %62.5 ile alay etme, %59.6 ile dedikodu yapma, %51 ile hakaret küfür, %47.1 ile tehdit etme şeklindedir. En az yapılan sözel zorbalık %47.1 ile tehdit etmedir.

Duygusal zorbalıklardan en çok maruz kalanlar sıra ile %64.4 ile eşyaya zarar verme, %57.7 ile ayrımcılık yapma, %52.9 ile küçük düşürme, %50 ile gruptan dışlamadır. En az maruz kalan duygusal zorbalık %50 ile gruptan dışlamadır.

Cinsel zorbalıklardan en çok maruz kalınanlar sıra ile %43.3 ile cinsellik içeren sözler söyleme, %30.8 ile sarkıntılık, %18.4 ile elle rahatsız etmedir. En az maruz kalınan cinsel zorbalık %18.4 ile elle rahatsız etmedir.

Kız öğrencilerin %24'ü ise diğer tür zorbalıklara da maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

4.3. “Erkek Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalıklar Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Erkek öğrencilere en çok hangi tür ve oranda zorbalık yapıldığına ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma ve yüzdelik sonuçları Tablo 4.3’de gösterilmektedir.

Tablo 4.3. Erkek Öğrencilere En Çok Uygulanan Zorbalık Türü ve Oranı

		X	SS	%
Bedensel	1)İtme	1.99	1.02	93.2
	2)Tekme ya da tokat	1.01	0.98	62.1
	3)Tehlikeli aletle saldırı	0.36	0.64	27.2
	4)Saç/kulak çekme	0.86	1.01	50.5
	5)Bedene kaba şaka	1.36	1.03	73.8
Sözel	6)Ad takma	1.70	1.32	77.7
	7)Alay etme	1.32	1.09	68.9
	8)Takılma	1.53	1.27	70.9
	9)Laf atma	2.09	1.18	87.4
	10)Hakaret küfür	1.63	1.45	68.9
	11)Tehdit etme	0.61	0.95	36.9
	12)Dedikodu yapma	1.11	1.19	56.3
Duygusal	13)Gruptan dışlama	1.00	1.28	46.4
	14)Küçük düşürme	0.88	1.06	50.5
	15)Ayrımcılık yapma	1.04	1.15	53.4
	16)Eşyaya zarar verme	1.07	1.06	60.2
Cinsel	17)Cinsellik içeren sözler söyleme	1.07	1.14	54.4
	18)Sarkıntılık	0.69	1.14	34
	19)Elle rahatsız etme	0.82	1.15	41.7
Diğer	20)Diğer	0.73	1.23	33

Tablo 4.3' deki "hiçbir zaman" seçeneğinin bütünden(100'den) çıkarılmasıyla her zorbalık türünün kapsadığı her maddenin yüzdelik olarak yapılma oranı bulunmuştur. Daha sonra bu zorbalık türlerinin kapsadığı maddelerin yapılma oranlarının ortalaması alınarak her zorbalık türünün yapılma(maruz kalma)oranı bulunmuştur. Bunun ardından da beş tür zorbalığın yapılma oranlarının ortalaması alınarak tüm erkek öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık oranı bulunmuştur. Bir öğrencinin birden fazla zorbalık türüne maruz kaldığı göz önüne alındığında erkek öğrencilerin %57.38'nin zorbalık gördüğü saptanmıştır. Erkek öğrencilerin %61.36'sı bedensel zorbalığa, %56.7'si sözel zorbalığa, %52.67'si duygusal zorbalığa, %43.36'sı cinsel ve %33 'ü diğer tür zorbalıklara maruz kalmışlardır. Bu sonuçlara göre erkek öğrenciler en çok bedensel zorbalıklara maruz kalmışlardır. Bunu sözel, duygusal, cinsel ve diğer zorbalıklar takip etmektedir. Bu zorbalıklardan %93.2 ile "itme"en çok yapılan zorbalık olarak dikkat çekmektedir. Bunu %87.4 ile laf atma, %77.7 ile ad takma izlemektedir.

Bedensel zorbalıklardan en fazla maruz kalınanlar sıra ile %93.2 ile itme, %73.8 ile bedene kaba şaka, %62.1 ile tekme ya da tokat, %50.5 ile saç-kulak çekme şeklindedir. En az yapılan bedensel zorbalık %27.2 ile tehlikeli aletle saldırıdır.

Sözel zorbalıklardan en fazla maruz kalınan zorbalık %87.4 ile laf atmadır. Sözel zorbalıklardan diğer maruz kalınanlar sıra ile %77.7 ile ad takma, %70.9 ile takılma, %68.9 ile alay etme, %68.9 ile hakaret küfür, %56.3 ile dedikodu yapma şeklindedir. En az maruz kalınan sözel zorbalık ise %36.9 ile tehdit etmedir.

Duygusal zorbalıklardan en fazla maruz kalınan zorbalık %60.2 ile eşyaya zarar vermedir. Bunu sıra ile %53.4 ile ayrımcılık yapma, %50.5 ile küçük düşürme, %46.4 ile gruptan dışlama takip etmektedir. En az yapılan duygusal zorbalık %46.4 ile gruptan dışlamadır.

Cinsel zorbalıklardan en fazla maruz kalınan zorbalık %54.4 ile cinsellik içeren sözler söylemedir. Bunu sıra ile %41.7 ile elle rahatsız etme, %34 ile sarkıntılık takip etmektedir. En az yapılan cinsel zorbalık %34 ile sarkıntılıktır.

Erkek öğrencilerin %33'ü diğer tür zorbalıklara da maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

4.4. "Zorbalığın Türü ve Oranı Cinsiyet Açısından Anlamlı Düzeyde Farklılık Göstermekte Midir?" Alt Problemine İlişkin Bulgular

Zorbalığın türü ve oranının cinsiyete göre t testi sonuçları Tablo 4.4'de gösterilmektedir.

Tablo 4.4. Zorbalığın Türü ve Oranının Cinsiyete Göre T- Testi Sonuçları

	N	X	SS	T	Sd	P
KIZ	104	18.84	10.61			
				-2.59	205	0.01
ERKEK	103	22.89	11.86			

Kız ve erkeklerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasındaki farka bakıldığında t testi sonucu kız ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir anlamlı fark olduğunu göstermektedir ($P > 0.01$). Erkekler kızlardan daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır.

4.5. “Akademik Başarı Durumu Dikkate Alındığında Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalık Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Akademik başarılarına göre öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türleri ve oranları Tablo 4.5.’de gösterilmektedir.

Tablo 4.5. Akademik Başarılarına Göre Öğrencilerin Maruz Kaldıkları Zorbalık Türleri ve Oranları

Zorbalık Türleri	Akademik Başarı			
	Pekiyi %	İyi %	Orta %	Zayıf %
Bedensel	56.72	62.08	61.22	55.66
Sözel	64.37	63.78	63.84	55.22
Duygusal	51.45	51.3	61.2	61.67
Cinsel	37.63	37.36	35.36	37.8
Diğer	24.7	27.6	36.7	26.7

Tablo 4.5.’te öğrencilerin başarı gruplarına göre zorbalığa maruz kalma oranı, beş tür zorbalık oranının ortalaması alınarak bulundu. Akademik başarılarına göre pekiyi olan öğrencilerin %46.97’si, iyi olan öğrencilerin %48.42’si, orta olan öğrencilerin %51.66’sı ve zayıf öğrencilerin %47.1’i zorbalığa maruz kalmaktadır.

4.6. “Akademik Başarılarına Göre Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte Midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin okul başarılarına göre zorbalığa maruz kalma one way anova sonuçları Tablo 4.6.’da gösterilmektedir.

Tablo 4.6. Başarılarına Göre Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin One Way Anova Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F
Gruplararası	210.04	3	70.01	0.54
Gruplariçi		203	130.95	
Toplam		206		

Tablo 4.6.’ya göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri okul başarılarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=0.54$, $P>0.05$).

4.7. “Ailenin Gelirine Göre Öğrencilere En Çok Hangi Tür ve Oranda Zorbalık Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Ailenin gelirine göre öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türleri ve oranları Tablo 4.7.’de gösterilmektedir.

Tablo 4.7. Ailenin Gelirine Göre Öğrencilerin Maruz Kaldıkları Zorbalık Türleri ve Oranları

Zorbalık Türleri	Akademik Başarı		
	1000YTL'den az (%)	1000YTL'den 2500YTL'ye kadar (%)	2500YTL'den fazla (%)
Bedensel	64	59.84	50.08
Sözel	65	65.48	57.94
Duygusal	66.25	53.3	48.15
Cinsel	50.83	33.9	33.3
Diğer	30	25.7	33.3

Tablo 4.7.'de öğrencilerin sosyo ekonomik gruplara göre zorbalığa maruz kalma oranı ,beş tür zorbalık oranının ortalaması alınarak bulundu. Ailesinin geliri 1000YTL'den az olan öğrencilerin %55.21'i, ailesinin geliri 1000'YTL'den 2500YTL'ye kadar olan öğrencilerin %47.64'ü ve ailesinin geliri 2500YTL'den fazla olan öğrencilerin %45.35'i zorbalığa maruz kalmaktadırlar.

4.8. “Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi Sosyo-Ekonomik Durum Açısından Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte Midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Ailenin gelir dağılımına göre zorbalığa maruz kalma ki-kare sonuçları Tablo 4.8.'de gösterilmektedir.

Tablo 4.8. Ailenin Gelir Dağılımına Göre Zorbalığa Maruz Kalma**Ki-Kare Sonuçları**

Gelir	N	Sıra Ortalaması
Alt (1000 ytl'den az)	40	126.90
Orta(1000 ytl'den-2500 ytl'ye kadar)	113	101.31
Üst (2500ytl'den fazla)	54	92.68

Tablo 4.8.'e göre gelir dağılımları alt, orta ve üst grupların sıra ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır ($sd=2$, $P<0.01$). 1000 YTL'den daha az gelire sahip ailelerin çocukların daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır.

4.9. “Zorbalık En Fazla Hangi Mekanlarda Yapılmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

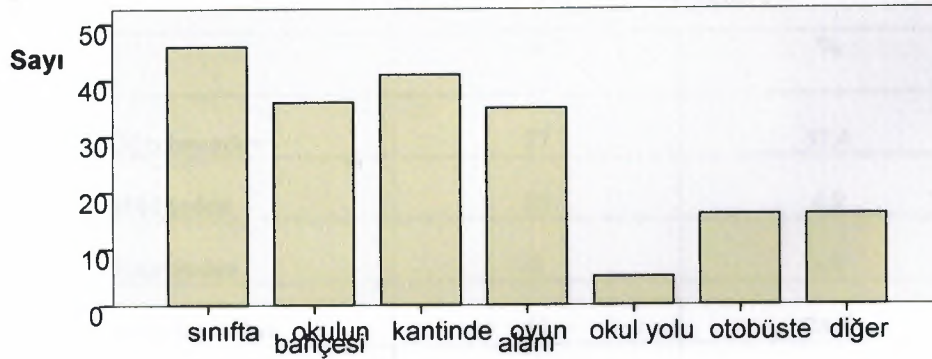
Öğrencilere en fazla nerelerde zorbalık yapıldığına ilişkin frekans ve yüzdelik sonuçları Tablo 4.9.'da gösterilmektedir.

Tablo 4.9. Zorbalığın En Fazla Yapıldığı Yerler

	Sınıfta	Okulun Bahçesinde	Kantinde	Oyun Alanında	Okul Yolunda	Otobüste	Diğer	Toplam
n	46	36	41	35	5	16	16	195
%	23.6	18.5	21	17.9	2.6	8.2	8.2	100

Şekil 2'de zorbalığın en fazla yapıldığı yerlere ilişkin frekans sonuçları sütun grafiği biçiminde gösterilmiştir.

Şekil 2: Zorbalığın En Fazla Yapıldığı Yerler

Tablo 4.9.'a göre öğrenciler %23.6 ile en çok sınıfta zorbalığa maruz kalmaktadır. Bunu %21 ile kantin, %18.5 ile okul bahçesi, %17.9 ile oyun alanı, %8.2 ile otobüs, 58.2 ile diğer yerler ve %2.6 ile okul yolu takip etmektedir. Zorbalığın en az yapıldığı yer %2.6 ile okul yoludur.

4.10. "Size Zorbalık Yapıldığında En Çok Kimden Yardım İstersiniz?"

Alt Problemine İlişkin Bulgular

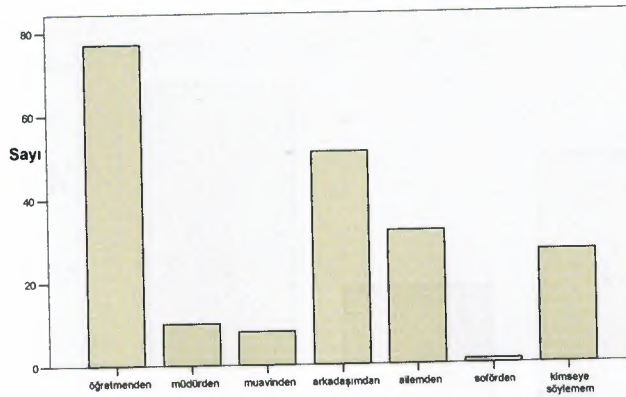
Zorbalığa uğrayanların kimlerden yardım istedikleri ile ilgili frekans ve yüzdelik sonuçları Tablo 4.10.'da gösterilmektedir.

Tablo 4.10. Zorbalığa Uğrayanların Kimlerden Yardım İstedikleri ile İlgili Frekans ve Yüzdelik Sonuçları

	n	%
Öğretmenden	77	37.4
Müdürden	10	4.9
Muavinden	8	3.9
Arkadaşımdan	51	24.8
Ailemden	32	15.5
Şoförden	1	0.5
Kimseye söylemem	27	13.1
Toplam	206	100

Şekil 3’de zorbalığa uğrayan öğrencilerin en çok kimlerden yardım istediklerine ilişkin frekans sonuçları sütun grafiği biçiminde gösterilmiştir.

Şekil 3: Zorbalığa Uğrayan Öğrenciler En Çok Kimlerden Yardım İstiyor

Tablo 4.10’a göre zorbalığa uğrayan öğrenciler %37.4 ile en çok öğretmenden yardım istemektedir. Bunu %24.8 ile arkadaşım, %15.5 ile ailem, %13.1 ile kimseye söylemem, %4.9 ile müdürden, %3.9 ile muavinden, %0.5 ile şoförden yardım istemektedir. En az da şoförden yardım istenmektedir.

4.11. “Size En Çok Kız Öğrenciler Mi, Erkek Öğrenciler Mi Zorbalık Yapmaktadır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

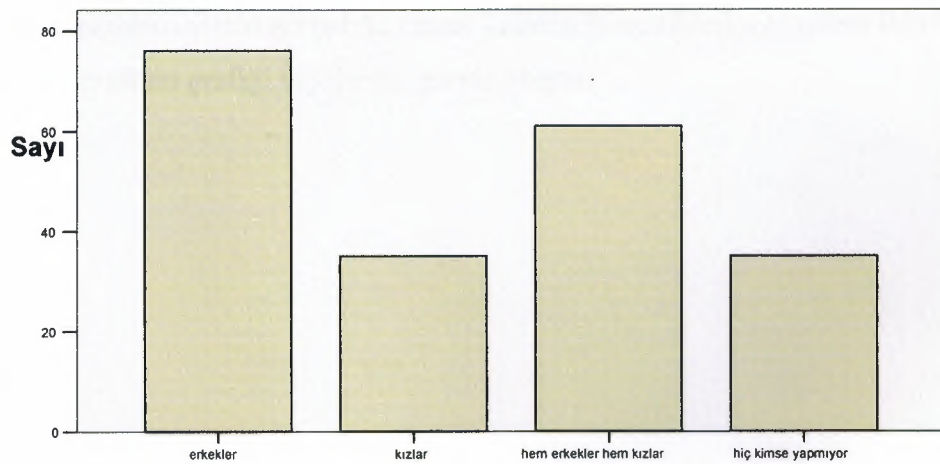
Öğrencilere en fazla kimlerin zorbalık yaptığına ilişkin frekans ve yüzdelik sonuçları Tablo 4.11.’de gösterilmektedir.

Tablo 4.11. Öğrencilere En Fazla Kimlerin(Kız öğrencilerin /Erkek öğrencilerin) Zorbalık Yaptığına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Sonuçları

	n	%
Erkekler	76	36.7
Kızlar	35	16.9
Hem erkekler hem kızlar	61	29.5
Hiç kimse yapmıyor	35	16.9
Toplam	207	100

Şekil 4’te en çok zorbalık yapanlara ilişkin frekans sonuçları sütun grafiği biçiminde gösterilmiştir.

Şekil 4: En Çok Zorbalık Yapanlar

Tablo 4.11.'e göre %36.7 ile en çok erkekler zorbalık yapmaktadır. Bunu %29.5 ile hem erkekler hem kızlar, %26 ile kızlar, %16.9 ile de hiç kimse yapmıyor takip etmektedir..

4.12. “Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerde Ortaya Çıkan Duygu Nedir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

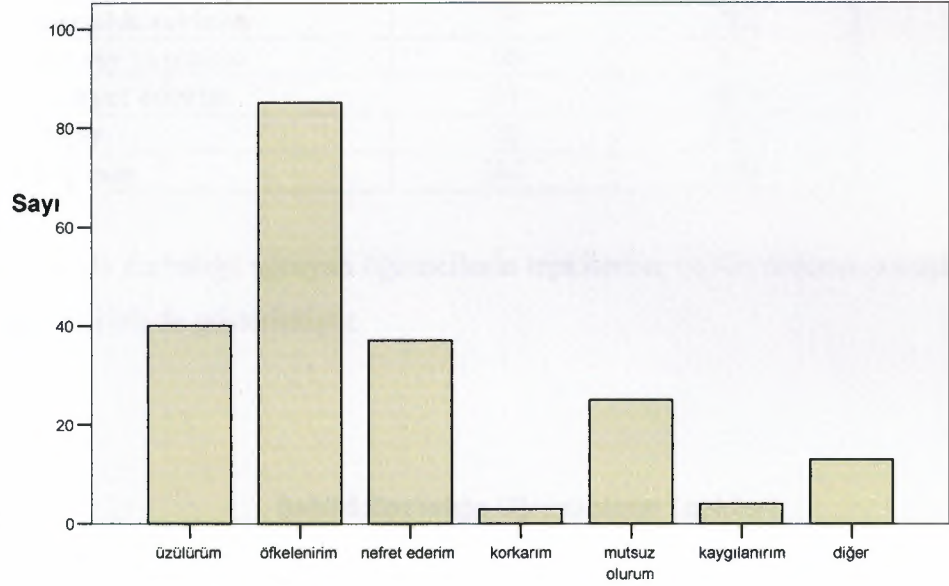
Öğrencilerin zorbalığa maruz kalınca hissettikleri duygulara ilişkin frekans ve yüzdelerik sonuçları Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalınca Hissettikleri Duygulara İlişkin Frekans ve Yüzdelerik Sonuçları

	n	%
Üzülürüm	40	19.3
Öfkelenirim	85	41.1
Nefret ederim	37	17.9
Korkarım	3	1.4
Mutsuz olurum	25	12.1
Kaygılanırım	4	1.9
Diğer	13	6.3
Toplam	207	100

Şekil 5’te öğrencilerin zorbalığa maruz kalınca hissettikleri duygulara ilişkin frekans sonuçları sütun grafiği biçiminde gösterilmiştir.

Şekil 5: Zorbalığa Uğrayanların Duyguları

Tablo 4.12'ye göre zorbalığa uğrayan öğrencilerin en çok hissettikleri %41.1 ile öfkedir. Bunu %19.3 ile üzüntü, %17.9 ile nefret, %12.1 ile mutsuzluk, %6.3 ile diğer, %1.9 ile kaygı, %1.4 ile korku takip etmektedir.

4.13. “Size Zorbalık Yapıldığında Ne Yaparsınız?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

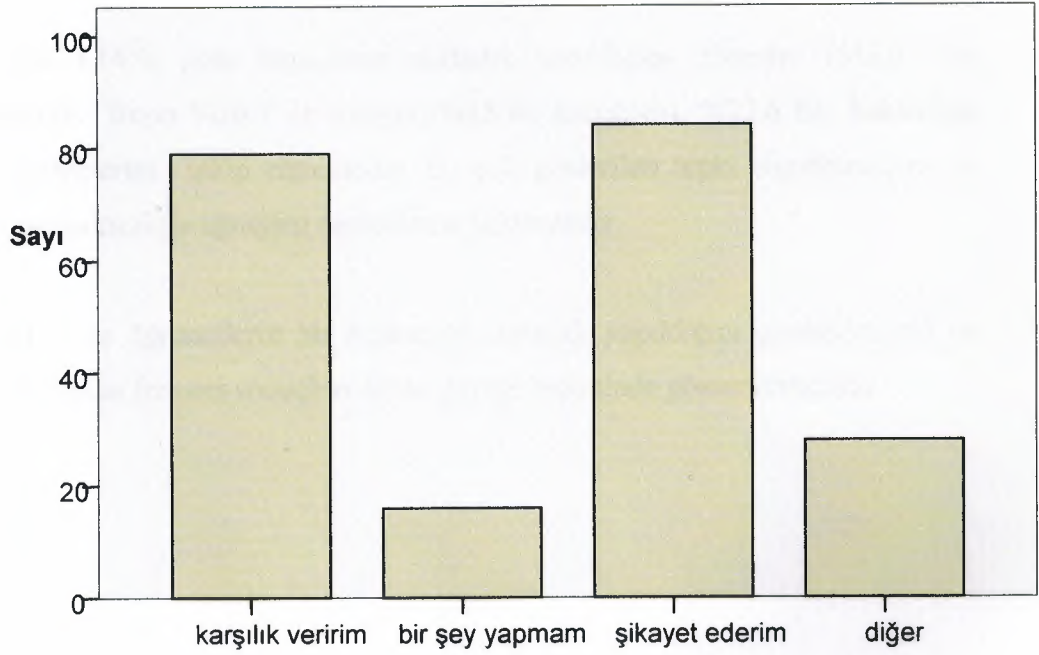
Zorbalığa uğrayan öğrencilerin tepkilerine ilişkin frekans ve yüzdelik sonuçları Tablo 4.13.'de gösterilmektedir.

Tablo 4.13. Zorbalığa Uğrayan Öğrencilerin Tepkilerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Sonuçları

	n	%
Karşılık veririm	79	38.2
Bir şey yapmam	16	7.7
Şikayet ederim	84	40.6
Diğer	28	13.5
Toplam	207	100

Şekil 6’da zorbalığa uğrayan öğrencilerin tepkilerine ilişkin frekans sonuçları sütun grafiği biçiminde gösterimiştir.

Şekil 6:Zorbalığa Uğrayanların Tepkileri

Tablo 4.13.’e göre zorbalığa uğrayanların tepkileri incelendiğinde %40.6 ile şikayet etme ilk sırada yer aldı. Bunu %38.2 ile karşılık verme, %13.5 ile diğer, %7.7 ile de bir şey yapmam takip etmektedir. Öğrencilerin en az gösterdikleri tepki %7.7 ile bir şey yapmamaktır

4.14.“Bir Başkasına Zorbalık Yapıldığını Gördüğünüzde Ne Yaparsınız?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin bir başkasına zorbalık yapıldığını gördüklerinde ne yaptıkları Tablo 4.14.’de gösterilmektedir.

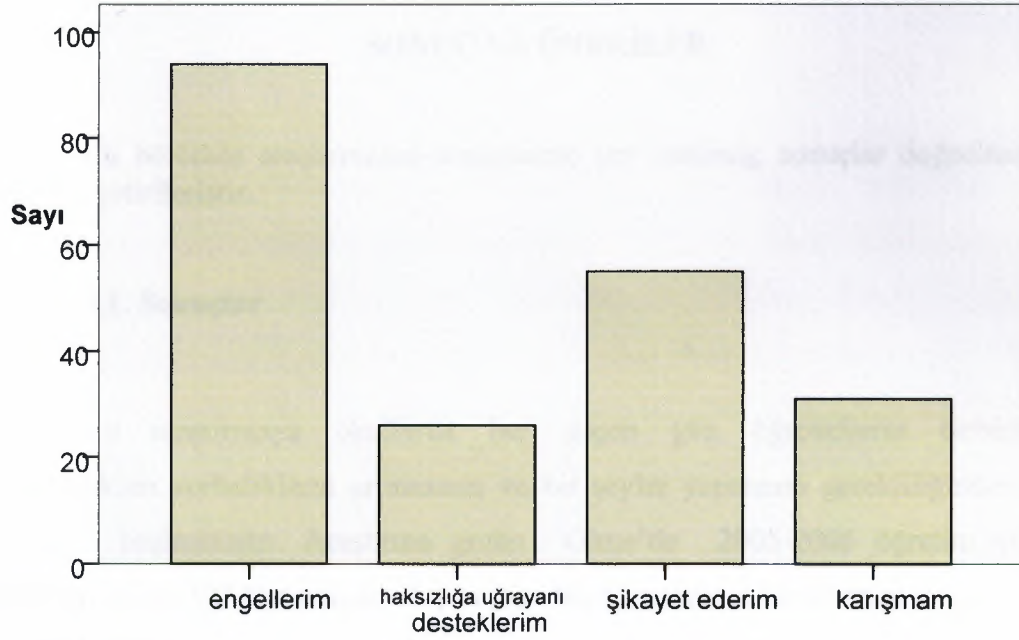
Tablo 4.14. Öğrencilerin Bir Başkasına Zorbalık Yapıldığını Gördüklerinde Ne Yaptıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Sonuçları

	n	%
Engellerim	94	45.6
Haksızlığa uğrayanı desteklerim	26	12.6
Şikayet ederim	55	26.7
Karışmam	31	15
Toplam	206	100

Tablo 4.14.’e göre başkaların zorbalık yapıldığını görenler %45.6 ile engellemektedir. Bunu %26.7 ile şikayet, %15 ile karışmam, %12.6 ile haksızlığa uğrayanı desteklerim takip etmektedir. En çok gösterilen tepki engelleme, en az gösterilen ise haksızlığa uğrayanı destekleme şeklindedir.

Şekil 7’de öğrencilerin bir başkasına zorbalık yapıldığını gördüklerinde ne yaptıklarına ilişkin frekans sonuçları sütun grafiği biçiminde gösterilmektedir.

Şekil 7:Başkasına Zorbalık Yapıldığını Görenlerin Gösterdiği Tepkiler

Tablo 4.14.'e göre başkaların zorbalık yapıldığını görenler %45.6 ile engellemektedir. Bunu %26.7 ile şikayet, %15 ile karışmam, %12.6 ile haksızlığa uğrayanı desteklerim takip etmektedir. En çok gösterilen tepki engelleme, en az gösterilen ise haksızlığa uğrayanı destekleme şeklindedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına yer verilmiş, sonuçlar doğrultusunda öneriler getirilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmaya okullarda her geçen gün öğrencilerin birbirlerine uyguladıkları zorbalıkların artmasının ve bir şeyler yapmanın gerekliliğinden yola çıkılarak başlanmıştır. Araştırma grubu Girne'de 2005-2006 öğretim yılında öğrenim gören 207 öğrenciden oluşmuştur. Bu öğrencilerin birbirlerine uyguladıkları zorbalık türleri ve oranı ile bunların cinsiyet, akademik başarı ve gelir düzeylerine ilişkin farklılıkları araştırılmıştır. Ayrıca bu zorbalıkların, en çok nerelerde yapıldığı, zorbalığa maruz kalanların kimlerden yardım istedikleri, en çok kimlerin zorbalık yaptıkları, öğrencilerin zorbalığa uğrayınca neler hissettikleri, zorbalığa maruz kalınca ne yaptıkları ve başkalarına zorbalık yapıldığını gördüklerinde neler yaptıkları da incelenmiştir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin %48.49'u çeşitli zorbalıklara maruz kalmıştır. Bu oran, Kapçı (2004) öğrencilerin %40'nın zorbalığa maruz kaldıkları sonucuyla örtüşmektedir. Sonuçların yakın çıkması kültürel benzerlikten kaynaklanmış olabilir.

Araştırma sonucuna göre genel olarak öğrenciler zorbalık türlerinden en çok sözel zorbalığa maruz kalırken; bunu sırasıyla bedensel, duygusal, cinsel ve diğer zorbalıklar takip etmektedir.

Öğrencilerin bedensel zorbalıklardan en çok “itmeye”, sözel zorbalıklardan en çok “ad takma”, duygusal zorbalıklardan en çok “eşyaya zarar verme”, cinsel zorbalıklardan ise en çok “cinsellik içeren sözlerin söylenmesine” maruz kaldıkları görülmüştür.

Kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türü ve oranları arasında karşılaştırma yapılmıştır. Kız öğrencilerin “%52.3’ü çeşitli zorbalıklara maruz kaldıkları saptanmıştır. Kız öğrenciler zorbalık türlerinden en çok “sözel zorbalıklara” maruz kalırken; bunu bedensel, duygusal, cinsel ve diğer tür zorbalıklar takip etmektedir. Kız öğrenciler bedensel zorbalıklardan en çok “itme”, sözel zorbalıklardan en çok “ad takma”, duygusal zorbalıklardan en çok “eşyaya zarar verme”, cinsel zorbalıklardan “cinsellik içeren sözler söylenmesine” maruz kalmışlardır.

Erkek öğrencilerin %57.38’i çeşitli zorbalıklara maruz kalmışlardır. Erkek öğrenciler zorbalık türlerinden en çok bedensel zorbalıklara maruz kalırken; bunu sözel, duygusal, cinsel ve diğer zorbalıklar takip etmektedir. Erkek öğrenciler bedensel zorbalıklardan en çok “itmeye”, sözel zorbalıklardan en çok “laf atma”, duygusal zorbalıklardan en çok “eşyaya zarar verme”, cinsel zorbalıklardan “cinsellik içeren sözlerin söylenmesine” maruz kalmışlardır.

Bu sonuçlara göre kız öğrenciler zorbalık türlerinden en çok sözel zorbalıklara maruz kalırken, erkek öğrenciler en fazla bedensel zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Kız ve erkekler bedensel zorbalıklardan en çok “itmeye” maruz kalmışlardır. Kız öğrenciler sözel zorbalıklardan en çok “ad takmaya” maruz kalırken, erkek öğrenciler en çok da “laf atmaya” maruz kalmışlardır. Kız ve erkek öğrenciler duygusal zorbalıklardan en çok “eşyalarına zarar verilmesine” maruz kalmışlardır. Kız ve erkek öğrenciler cinsel zorbalıklardan en çok “cinsellik içeren sözlerin söylenmesine” maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Kız ve erkeklerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasındaki farka bakıldığında t testi sonucu kız ve erkek arasında anlamlı fark olduğunu

göstermektedir ($p<0.01$). Erkekler kızlardan daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır. Bu durum erkeklerin anlaşmazlıkları daha çok güç kullanarak çözmeyi öğrenmelerinden ve teşvik edilmelerinden kaynaklanmış olabilir. Burada kültürel özellikler ve model alma etkili olabilir. Dağdelen'in (2003) bulduğu erkeklerin %57.5'sinin ve kızların %49.1'inin saldırgan olduğu sonucu, cinsiyet açısından araştırmanın bu sonucunu destekler niteliktedir.

Akademik başarılarına göre pekiyi, iyi, orta ve zayıf öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türü ve oranları arasında karşılaştırma yapmak için öğrencilerin başarı durumlarına göre sonuçlar, ayrı ayrı incelenmiştir.

Akademik başarısı pekiyi olan öğrencilerin %46.97'si çeşitli zorbalıklara maruz kaldıkları saptanmıştır. Pekiye derece alan öğrencilerin %56.72'si bedensel, %64.37'si sözel, %51.45'i duygusal, %37.63'ü cinsel ve %24.7'si diğer tür zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Bu sonuçlara göre pekiyi derece alan öğrenciler en çok sözel zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.

Akademik başarısı iyi olan öğrencilerin %48.42'si çeşitli zorbalıklara maruz kalmışlardır. İyi derece alan öğrencilerin %62.08'i bedensel, %63.78'i sözel, %51.3'ü duygusal, %37.36'sı cinsel ve %27.6'sı diğer tür zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Bu sonuçlar göre iyi derece alan öğrenciler en çok sözel zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.

Akademik başarısı orta olan öğrencilerin %51.66'sı çeşitli zorbalıklara maruz kalmıştır. Orta derece alan öğrencilerin %61.22'si bedensel, %63.84'ü sözel, %61.2'si duygusal, %35.36'sı cinsel ve %36.7'si diğer tür zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Bu sonuçlara göre derecesi orta olan öğrenciler en çok sözel zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.

Akademik başarısı zayıf olan öğrencilerin %47.1'i çeşitli zorbalıklara maruz kalmışlardır. Başarısı zayıf olan öğrencilerin %55.66'sı bedensel, %55.22'ü sözel, %61.67'si duygusal, %37.8'i cinsel ve %26.7'si diğer tür zorbalıklara maruz

kalmaktadırlar. Bu sonuçlara göre akademik başarısı zayıf olan öğrenciler en çok duygusal zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.

Pekiye, iyi, orta derecesi olan öğrenciler zorbalık türleri içerisinde en çok “sözel zorbalığa” maruz kalırken, zayıf öğrenciler en çok “duygusal zorbalığa” maruz kalmıştır.

Öğrencilerin akademik başarılarına göre zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum öğrencilerin okulda aynı haklara sahip olmalarından ve pek çok şeyi birlikte yapmalarından kaynaklanmış olabilir.

Ailenin gelirine göre öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türü ve oranları arasında karşılaştırma yapmak için araştırmacı tarafından gelir dağılımına göre gruplar ayrı ayrı incelenmiştir.

Ailesinin geliri 1000YTL’nin altında (alt sosyo-ekonomik düzey) olan öğrencilerin %55.21’i çeşitli zorbalıklara maruz kaldığı saptanmıştır. Ailesinin geliri 1000YTL’den az olan öğrencilerin %64’ü bedensel, %65’i sözel, %66.25’i duygusal, %50.83’ü cinsel ve %30’u diğer tür zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Bu sonuçlara göre ailesinin geliri 1000YTL’den az olan öğrenciler en çok duygusal zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.

Ailesinin geliri 1000YTL’den 2500YTL’ye kadar (orta sosyo-ekonomik düzey) olan öğrencilerin %47.64’ü çeşitli zorbalıklara maruz kalmıştır. Ailesinin geliri 1000YTL’den 2500YTL’ye kadar olan öğrencilerin %59.84’ü bedensel, %65.48’i sözel, %53.3’ü duygusal, %33.9’u cinsel ve %25.7’si diğer tür zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Orta gelire sahip ailelerin öğrencileri zorbalık türlerinden en çok sözel zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.

Ailesinin geliri 2500YTL’den fazla(üst SED) gelire sahip olan öğrencilerin %45.35’i çeşitli zorbalıklara maruz kaldığı saptanmıştır. Üst düzey gelire sahip

ailelerin öğrencileri %50.08'i bedensel, %57.94'ü sözel, %48.15'i duygusal, %33.3'ü cinsel ve %33.3'ü diğer tür zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Üst SED'e sahip ailelerin öğrencileri zorbalık türlerinden en çok sözel zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.

Ailesi alt sosyo ekonomik düzeye sahip öğrenciler zorbalık türlerinden en çok duygusal zorbalığa maruz kalırken; ailesi orta ve üst düzey gelire sahip öğrenciler en çok sözel zorbalığa maruz kalmıştır. Bu durum alt düzey gelire sahip öğrencilerin diğer öğrencilerin sahip olduğu pek çok şeye sahip olmaması durumu ile açıklanabilir.

Gelir dağılımına göre yapılan ki kare sonuçları göstermiştir ki ailesi düşük gelire sahip çocuklar anlamlı düzeyde daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Üst ve orta SED düzeyindeki ailelerin çocukları zorbalığa daha az maruz kalmaktadırlar.

Araştırmanın dikkat çekici sonuçlarından biri de zorbalığın en çok sınıfta yapılıyor olmasıdır. Bu sonuç Pişkin (2002)'nin araştırma sonucuyla tutarlılık göstermektedir. Bu durum öğretmenlerin bazı davranışları zorbalık olarak değerlendirmemiş olmasından kaynaklanmış olabilir.

Zorbalığa uğrayanların en çok kimlerden yardım istedikleri sorulduğunda ise en çok “öğretmenden ve arkadaşından” cevabı alınmıştır.

En çok kimlerin zorbalık yaptığına bakıldığında ilk sırayı “erkekler” alırken, ikinci olarak “hem kızlar hem erkekler” yer almıştır. Uludağlı (2004)'de en çok erkeklerin zorbalık yaptığını bulmuştur. Bu durum erkeklerin yapısal olarak daha güçlü olmaları ve çevreden böyle öğrenmiş olmalarıyla açıklanabilir.

Zorbalığa uğrayanların neler hissettiklerine bakıldığında ise en çok % 41.1 ile “öfkelenme” görülmektedir.

Zorbalığa uğrayanların ne yaptıklarına bakıldığında en çok % 40.6 ile “şikayet ettikleri” ortaya çıkmıştır.

Başkalarına zorbalık yapıldığını gördüklerinde yani “zorbalığa tanık olduklarında” öğrencilerin çoğunluğu (% 45.6)’sı zorbalığı “engellemeye çalıştıklarını” belirtmişlerdir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bulguları doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

1. Okulda zorbalık sadece zorbalığı uygulayan ile maruz kalanı ilgilendiren bir sorun değildir. Okulda bulunan herkesi (öğrenci, öğretmen ,yönetici, vb.) ve okul dışındakileri de ilgilendiren, neden ve sonuçları açısından bir çok etkenle açıklanabilecek bir olgudur. Bu nedenle tüm okul personeli bu konuda üst düzeyde duyarlılık geliştirmeli, bilgilendirme ve önlemeye dayalı rehberlik hizmetlerine geniş ölçüde yer verilmelidir.

2. Okullardaki zorbalıkların önlenmesi için “bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler, başkalarını bazen kızdırmak eğlencelidir, zorbalıktan şikayet eden ana kuzusudur, zorbalık yapıldığında bunu anlatmak ispiyonculuktur, zorbalıkla baş etmenin yolu kavga etme ya da intikam almaktır” gibi inançların yanlış olduğu çocuklara öğretilmelidir. Zorbalığın her ne şekil ve türde olursa olsun kabul görecektir bir şey olmadığı belirtilmelidir. Rehberlik hizmetleri çerçevesinde sorun çıkması beklenmeden “önleyici ve bilgilendirici rehberlik işlevleri” işe koşulmalıdır.

3. Araştırmadan çıkan en dikkat çekici sonuç, öğrencilerin en çok sözel zorbalıklara maruz kaldıklarıdır. Bunu sosyal öğrenme kuramını temel alarak açıklamak mümkündür. Çocuklara çevrede kötü örnekler olduğu, bunları neden yapmamaları gerektiği anlatılmalı ve empati kurmalarını sağlamak için dramatizasyon çalışmaları yapılmalıdır. İyi örneklerle daha fazla vurgu yapılmalı ve pekiştirilmelidir.

4. Öğrenciler arasında en çok göze çarpan bedensel zorbalık itmedir. Bu durum sıkışıklıktan kaynaklanabilir. Bu durum öğrencilerin sıralarında, oturma ve oyun düzenlerinde değişiklik yapılarak önlenabilir. Eğitsel kol etkinliklerinde ve rehberlik saatlerinde öğrencilerin karara katıldıkları “kural koyma” toplantıları ile söz konusu duruma uygun biçimde müdahale edilebilir.

5. Zorbalıkların en çok sınıfta yapılıyor olması ise oldukça şaşırtıcıdır. Bu durum öğretmenlerin bazı davranışları zorbalık olarak görmemelerinden ya da kendilerine şikayet edilmemesinden kaynaklanmış olabilir. Bu konuda, öğretmenlere bilgilendirici seminerler yapılabilir. Öğretmenlerin hizmetiçi eğitim seminerleri ile “zorbalığı önleme, zorbalıkla başa çıkma, zorbalık olaylarına uygun biçimde müdahale etme becerileri” geliştirilebilir.

6. Zorbalıkların önlenmesi için, adalete ve güvenlik önlemlerine daha fazla önem verilmelidir. Zorbalığın en çok yaşandığı yerlerde güvenlik için ek önlemler alınmalıdır. Öğretmenler okulda zorbalıkla mücadele ederken tutum birliği göstermeli, öğretmenden öğretmene farklılık olmamalıdır. Milli Eğitim Sisteminin ve okulların, zorbalıkla mücadelede ortak anlayış ve tutum politikası olmalıdır.

7. Okullarda zorbalık konusu Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler gibi derslerin programlarında da yer almalı, hatta gizli müfredatın bir parçası olarak diğer derslerde de gündeme getirilmelidir. Halen KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı(M.E.K.B.) Yasasında yeri olan Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tüzüğü çerçevesinde aşağıdaki konulara yer verilebilir:

- Davranış kontrolü,
- Kendi kendini denetleme,
- Kişilerarası sorun çözme becerileri
- Akran arabuluculuğu – akran dayanışması eğitimi,
- Sosyal beceri eğitimi.

8. Bir öğrenci zorbalık gördüğünde hemen onunla ilgilenilmeli ve yardımcı olunmalıdır. Zorbalıkla nasıl baş edebilecekleri öğrencilere, öğretmenlere, okul personeline ve velilere öğretilmelidir. Zorbalık yapanlar, bazı haklardan mahrum edilmeli ve nasıl davranabilecekleri konusunda eğitilmelidirler.

9. Zorbalık yapan öğrenciler sosyal faaliyetlere daha fazla teşvik edilmeli, enerjilerini faydalı bir şekilde harcamaları sağlanmalıdır. Bu öğrencilere “Kaybeden Yok” yöntemi öğretilerek daha yapıcı ve iş birlikçi davranmaları sağlanabilir.

10. Öğrenciler zorbalığa maruz kaldıklarında bunu aileleri ve öğretmenleri ile konuşma konusunda teşvik edilmelidir. Sorunun çözümünde okul yönetiminin yardımı alınmalıdır.

11. Zorbalıkların önlenmesi konusunda en önemli faktör tutum birliği içinde olmaktır. Okul rehberlik servislerinin organizasyonu ile “öğretmen yönetici, veli ve öğrencilere” yönelik olarak “zorbalıkların önlenmesi” konusunda sık sık bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır. Hedef kitleler zorbalıklara karşı nasıl davranacaklarına birlikte karar vermeli ve sonuçlarını takip etmelidirler.

Bu araştırmanın bazı sınırlıklarını dikkate alarak gelecekte yapılacak araştırmalara ilişkin önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Bu çalışmadaki bulgular iki okulla sınırlıdır. Aynı çalışma KKTC çapında yapılarak daha genel bir sonuç elde edilebilir.

2. Güney ve Kuzey Kıbrıs'ta zorbalığa ilişkin kültürlerarası bir araştırma ile sonuçlar karşılaştırılabilir. Okullardaki zorbalıkların nedenleri araştırılabilir.

3. Zorbalık ile televizyonda şiddet içeren filmleri izleme arasındaki ilişkinin araştırılması uygun olabilir.

4. Zorba, kurban ve hem zorba hem kurban olan öğrencilerin tesbit edildiği kişisel, duygusal, sosyal ve kültürel faktörlerin karşılıklı etkilerinin araştırıldığı betimsel ve deneysel kültürlerarası çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Adalıer, A. ve Yaman, A. (2005). **Okullarda Anlaşmazlık Çözümleme Sanatı**. Lefkoşa : Ateş Matbaası.

Adalıer, E.(2006). **Bullying and Victimization : Rural and Urban High School Students' Perception of School Bullying in TRNC**. Mağusa: Eastern Mediterranean University Educational Sciences (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Andreou, E. (2000). *Bully/victim Problems and Their Association With Psychological Construct in 8-to 12 Year old Greek Schoolchildren*. **Aggressive Behavior**, 26, 49-56.

Ankay, A. (1998). **Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları**. Ankara: Turhan Kitapevi.

Austin, S. ve Joshep, S. (1996). *Assessment of Bully/victim Problems , in 8 to 11 Year Olds*. **British Journal of Educational Psychology** , 67, 51-54.

Balcı, A. (2005). **Sosyal Bilimlerde Araştırma**. Ankara: Pegem A Yayınları.

Baldry, A. C. ve Farrington, D.P. (2000). *Bullies and Delinquent: Personal Characteristics and Parental Style*. **Journal of Community & Applied Social Psychology**, 10, 17-31.

Banks, R. (1997). *Bullying in School*.(ERIC Document Reproduction Service No:ED407154).

Batsche,G.M. ve Knoff, H. M. (1994). *Bullies and Their Victims : Understanding a Pervasive Problem in the School*. **School Psychology Review**, 23(2), 165-174.

Baymur, F. (1994). **Genel Psikoloji**. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Bentley, K. M. ve Li, A. K. F. (1995). *Bully and Victim Problems in Elementary Schools and Students Beliefs About Agression*. **Canadian Journal of School Psychology**, 11, 153-165.

Berger, K. S. ve Thomson, R. A. (1998). **The Developing Person Through the Life Span**. New York: Worth Publishers.

Bernstein J. Y. ve Watson, M.W.(1997). *Children Who Are Targets of Bullying*. **Journal of Interpersonal Violen**ce, 12, 483-489.

Bermak, F. ve Keys, S (2000). **Violent and Agressive Youth Intervention and Prevention Strategies for Changing Times**. California: Crowin Press. Inc A Sage Publications Companies.

Besag, V. (1995). **Bullies and Victims in School**. Philadelphia: Open University Pres

Borg , M. G. (1998). *The Emotional Reactions of School Bullies and Their Victims*. **Educational Psychology**, 18, 433-444.

..... (1999). *The Extend and Nature of Bullying Among Primary and Secondary Schoolchildren*. **Educational Research**, 41, 137-153

Bosworth, K.ve Espelage, L. (1999). *Factor Associated Wiht Bullying Behavior in Middle Shooool Student*. **Journal of Early Adolescence**, 19(3): 341-362.

Boulton, M. J. ve Undewood, K. (1992). *Bully/victims Problems Among Middle School Children*. **British Journal of Educational Psychology**, 62, 73-87

Boulton, M. J. ve Smith, P. K. (1994). *Bully/victim Problems in Middle School Children: Stability, Self-Perceived Competence, Peer Perceptions and Peer Acceptance*. **British Journal of Developmental Psychology**, 12, 315-329.

Bower, B. (2006). *Bullying Leaves Mark on Kids Psyches*. **Science News**, 5, 77.

Bowers, L., Smith, P. K. ve Binney, V. (1994). *Perceived Family Relationships of Bullies, Victims and Bully/victims in Middle Childhood*. **Journal of Social and Personal Relationships**, 11:215-232.

Bridge, B. (2003). **Zorbalık Bilinmeyen Çeşitleri ve Çözümleri**. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Burger, M. J. (2004). **Kişilik**. (Çev.İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları

Bush, E. S. ve Ladd, G. W. (2001). *Peer Rejection as an Antecedent of Young Children's School Adjustment: An Examination of Mediating Processes*. **Developmental Psychology**, 37, 550-560.

Charach, A., Pepler, D.ve Ziegler, S. (1995). *Bullying at School a Canadian Perspective: A Survey of Problems and Suggestions for Intervention*. **Education Canada**, 35(1), 12-18.

Clarke, E. A. ve Kesilica, M. S. (1997). *A Systematic Counseling Approach to The Problem of Bullying*. **Elementary School Guidance & Counseling**, 31:310-325.

Coşaner, S. (2003). **Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Alınması Gereken Tedbirler**. Lefkoşa:Yakın Doğu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Cooper, R. G., Sroufe, L. A. ve Dehart, G.B. (1996). **Child Development**. New Baskerville: Mc Graw-Hill Inc Companies.

Craig, W. M. (1998). *The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression Anxiety and Agression in Elementary School Children*. **Personality and Individual Differences**, 24, 123-130.

Crick, N. R. ve Bigbee, M. A. (1998). *Relational and Overt Forms of Peer Victimization: A Multinformant Approach*. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 66, 337-347.

Cullingford, C. ve Morrison J. (1995) *Bullying as a Formative Influence. The Relationship Between the Experience of School and Criminality*. **British Educational Research Journal**, 21(5):547-560.

Çinkır, Ş., Karaman-Kepenekci, Y. (2003). *Öğrenciler Arası Zorbalık*. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 34, 236-253.

Dağdelen, Ş. (2003). *İlkokullarda Saldırganlık Düzeyi*. Lefkoşa:Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Deater-Deckard, K. (2001). *Annotation: Recent Research Examining the Role of Peer Relationships in the Development of Psychopathology*. **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 42, 565-579.

Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli*. İstanbul: Marmara Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Durkin, K. (1995). **Development Social Psychology**. Blackwell Publishers, Oxford, 416-417.

Erden, M.(2005). **Sınıf Yönetimi**. İstanbul; EpsilonYayıncılık.

Eslea, M. ve Rees, J. (2001). *At What Age are Children Most Likely to be Bullied at School ?* **Agressive Behavior**, 27, 419-429.

European Community European Social Fund.(2001). *Bullying:A Reader For The Diploma For Connexion Personal Advisers*.www.connexions.gov.uk., 1-77.

Farrington D.P. (1993). **Understanding and PreventingBullying**. M. Tony ve N. Morris(Ed). *Crime and Justice* (Vol.17). Chicago:University of Chicago Press

Fried, S. ve Fried, P.(1996). **Bullies and Victims**. New York: M.Evans and Co.

Fromm, E. (1973). **İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri**. (Çev.Şükrü Alpagut), İstanbul: Pagel Yayınevi

Futterman, S. (2004). **When You Work for a Bully: Assessing Your Options and Taking Action**. Montvale; NJ:Croce Puplishing Group.

Galen, B.R.ve Underwood, M.K.(1997). *A Developmental Investigation of Social Aggression Among Children*. **Developmental Psychology**, 33, 419-429.

Gilmartin, B. G. (1987). *Peer Group Antecedents of Severe Love –Shyness in Males*. **Journal of Personality**, 55, 467-489.

Glew, GM. (2005). *Bullying Among Elemantary Schoolchildren*. **Archives of Pediatric and Adolescont Medicine**, 24, 1-2.

Gültekin, Z. (2003). **Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması**. Ankara:Hacettepe Üniversitesi(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Hanish, L.D. ve Guerra, N.G. (2000). *Children Who Get Victimized at School: What is Known? What Can be Done?* **Professional School Counseling**, 4:113-119.

Hawker, D. S. J ve Boulton, M. J. (2000). *Twenty Years Research on Peer Victimization and Psychosocial Maladjustment: A Mentanalytic Review of Cross-Sectional Studies* **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 41, 441-455.

Hazler, R.J. (1994). *Bullying Beerds Violence*. **Learning**, 22:39-41.

Hodges, E.V.E. ve Perry, D.G. (1999). *Personal and Interpersonal Antecedents and Consequences of Victimization by Peers*. **Development Psychology**, 76, 677-685.

Huesmann ,L .R.ve başk. (2003). *Longitidinal Relation Between Childrens Exposure to Tv Violence and Their Agressive and Violent Behavior in Young Adulthood*.**Devolepmental Psychology**, 39, 201-221.

Johnson, D. W. ve Johnson, F. P. (2000). **Joining Together: Group Theory and Group Skills**(7.Edition). Boston: Allyn ve Bacon , A Pearson Education Company.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). **Yeni İnsan ve İnsanlar**. İstanbul : Evrim Yayınevi.

Kaltiala-Heino, R. ve Rimpela, M. (1999). *Bullying Depression and Suicidal Ideation in Finnish Adolescent. School Survey*: **BMJ:British Medical Journal**, 319:348-351.

Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik, Saygısıyla İlişkisi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 1,1-13.

Karatzias, A., Power, K.G. ve Swanson, V.(2002). *Bullying and Victimisation in Scottish Secondary School: Same or Separete Entites ?* **Aggressive Behavior**, 28, 45-61.

- Kırkincioglu, M. (1999). **Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul: Tunca Matbaası.
- Kochenderfer, B. J. ve Ladd, G.W. (1996). *Peer Victimization : Cause or Consequence of School Maladjustment?* **Child Development**, **67**,1305-1307.
- Kochendrfer-Ladd, B. ve Skinner, K. (2002) *Children's Coping Strategies : Mediators of the Effect of Peer Victimization ?* **Developmental Psychology**, **38**, 267-278.
- Koç, Z. (2006). **Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Korkut, F. (2004). **Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Köknel, Ö. (2000).**Bireysel ve Toplumsal Şiddet**. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.A.Ş.
- KTÖEÖS (1999). Öğretmenler Yasası, Milli Eğitim Yasası, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası, Tüzükler,Yönetmelikler,Talimatnameler.
- Kumpulainen, K., Rasanen, E. ve Puura, K. (2001). *Psychiatric Disorders and the Use of Mental Health Services Among Children Involved in Bullying*. **Aggressive Behavior**, **27**, 102-110.
- Kupersmidt J.B. ve Patterson, C.J. (1991). *Childhood Peer Rejection , Aggression, Withdrawal and Perceived Competence as Predictors of Self-Reported Behavior Problems in Preadolescence*. **Journal of Abnormal Child Psychology**, **19**, 427-429.

Leary, M.R. (1990). Responses to Social Exclusion: *Social Anxiety, Jealousy, Loneliness, Depression, and Low Self-Esteem*. **Journal of Social Clinical Psychology**, 9, 221-229

Leary M. ve başk. (2003) .*Teasing, Rejection, and Violence: Case Studies of the School Shooting*. **Aggressive Behavior**, 29, 202-214.

Maines, B. ve Robinson, G. (1992). The No Blame Approach to Bullying in Schools. **1992 ISPA Kolokyumu'nda Sunulan Bildiri**.

Marsh, H.R. ve başk. (2001). *Aggressive School Troublemakers and Victims : A Longitudinal Model Examining the Pivotal Role of Self-Concept*. **Journal of Education Psychology**, 93, 411-419

Matsui, T. ve başk. (1996). *Long -Term Outcomes of Early Victimization by Peers Among Japanese Male University Students: Model of a Vicious Cycle*. **Psychological Reports**, 79:711-720.

Mellor, A. (1997). Bullying in Scottish Secodary Schools. SCRE Spotlights From The Scottish Council for Researche in Education 23.

Miller, A. (1998). **Çocuklarda Depresyon**. (Çev.Müjde Işık). İstanbul:Özgür Yayınları.

Morgan, C. (1995). **Psikolojiye Giriş**. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları

Mynard, H. ve Joseph S. (1997).*Bully/victim Problems and Their Association With Eysenck's Personality Dimensios in 8 to 13 Year Olds*. **British Journal of Education Psychology**, 67, 51-54.

Mynard, H. ve Joseph, S.(2000). *Development of the Multidimensional Peer Victimization Scale. Aggressive Behavior*, 26, 169-178.

M.E.K.B (2005). Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tüzüğü

Oliver, R., Hoover, J.H. ve Hazler, R. (1994). *The Perceived roles of Bullying in Small-town Midwestern School. Journal of Counseling and Development*, 72(4), 416-419.

O'Moore ,A. M. ve Hillery, B.(1989). *Bullying in Dublin Schools. The Irish Journal of Psychology*, 10, 426-441.

Olweus, D. (1978). *Agression in The School : Bullies and Whipping Boys*. Washington: DC Hemisphere.

.....(1993). *Bullying at School: What We Know and What Can We Do*. Cambridge, MA: Blackwell. ED. 384-437.

.....(1995). *Bullying or Peer Abuse at School : Fact and Intervention. Current Direction in Psychological Science* , 4, 196-200.

Özbey, Ç. (2006). *Çocuk Gelişiminde Yaşanan Sorunlar*. İnkılap Kitapevi:İstanbul

Patterson, G.R., Capaldi, D. ve Bank, L. (1991). *An Early Starter Model For Prediction Delinquency* . In D. Pepler ve Rubin,K.H. (Ed.)*The Development and Treatment of Childhood Agression*. Hillsdale,NJ:Erlbaum 139-168.

Parker, J.G. ve Asher, S.R. (1991). *Peer Relation and Later Personal Adjustment: Are Low-Accepted Children at Risk? Psychological Bulletin*, 103, 357-389.

Pearce, J. (1992). *What Can Be Done About The Bully? M.Eliot(Ed.).Bullying A Practical Guide To Coping For Schools*. Wiltshire :Longman.

Pearson, P. (2004). *When Kids are Cruel*. **Maclean's**, 18,49.

Pellegrini, A.D. ve Long, J.D. (2002). *A Longitudinal Study of Bullying, Dominance , and Victimization During the Transition From Primary School Through Secondary School*. **British Journal of Developmental Psychology**, 20, 259-280.

Pepler, D., O'Connell, P. ve Craig, W. (2000). *Bullying and Victimization: The Problems and Solutions for School-Children*. Publication for the National Crime Prevention Council.

Perry, D.G., Kusel, S.J. ve Perry, L.C. (1988). *Victims of Peer Aggression*. **Development Psychology** , 24, 807-814.

Perry D.G., Willard, L.C. ve Weiss, R.C. (1989). *Sex Differences in the Early Consequences That Children Anticipate for Aggression*. **Developmental Psychology**, 25, 312-319.

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2, 531-562.

Pope, A.W. ve Bierman, K.L. (1999). *Predicting Adolescent Peer Problems and Antisocial Activities: The Relative Roles of Aggression and Dysregulation*. **Developmental Psychology**, 35, 335-346.

Rigby, K. (1997). *What Children Tell as About Bullying in School*. **Children Australia**, 22, 28-34.

.....(2000). *Effect of Peer Victimization in School and Perceived Social Support on Adolescent Well-being* . **Journal of Adolescence**, 23, 57-68.

Rigby, K. ve Slee, P.T. (1991). *Bullying Among Australia School Children :Reported Behaviour and Attitudes Toward Victims*. **The Journal of Social Psychology** ,131, 615-627.

Rigby, K. ve Slee,P.T.(1992). *Dimensions of Interpersonal Relations Among Australian Children and Implications for Psychological Well- Being*. **Journal of Social Psychology**, 133, 33-42.

Rivers, I. ve Smith, P.K. (1994). Types of Bullying Behaviour and Their Correlates. **Aggressive Behavior**, 20, 359-368.

Ross, M. (1996). *Childhood Bullying and Teasing: What School Personel, Other Professionals, and Parents can do*. United States: American Counseling Associations

Salmon, G. ve James, A. (1989). *Bullying in Schools:Self Reported Anxiety, Depression and Self Esteem in Secondary School Children*. **BMJ: British Medical Journal**, 317, 63-71.

Salmivalli, C. ve başk. (1999). *Self –Evaluated Self-Esteem,Peer-Evaluated Self Esteem,and Defensive Egotism as Predictors of Adolescents Participation in Bullying Situation* . **Personality and Social Psychology Bullettin**, 25, 1268-1278.

Schwartz, D., Dodge, K.A. ve Coie, J.D.(1993). *The Emergence of Chronic Peer Victimization in Boys Play Grups*. **Development Psychology**, 37, 520-532.

Schwartz, D. (2000). *Subtypes of Victims and Aggressors in Children's Peer Groups*. **Journal of Abnormal Child Psychology**, 28, 181-192.

Selçuk, Z. ve Güner, N. (2000). **Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları**. Ankara:Pegem Yayıncılık.

Sipahi, H. T.(2004). Akran Zorbalığı. EÜTF Halk Sağlığı AD.www.med.ege.edu.tr/halksag/seminerler/2004-05.

Smith, P.K. ve Sharp, S. (1994). **School Bullying:Insights and Perspectives**. London:Routledge.ED387-223.

Snow, T.(2004). *Bullying of Student Widespread But Under-Reported,Study Reveals*. **Nursing Standard**, 20, 6-6.

Sourander, A.ve başk. (2000). *Persistence of Bullying From Chilhood to Adolescence –a Longitudinal 8-year Follow-up Study* . **Child Abuse and Neglect**, 24:873-881.

Tekin, M. (2006). Sınıf Öğretmenlerinin İlköğretim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalmaları ile İlgili Tutum ve Görüşleri. **1.Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitapçığı** , İstanbul.

Türnüklü , A. ve Şahin, İ. (2002).*İlköğretim Okullarında Öğrenci Çatışmaları ve Öğretmenlerin Bu Çatışmalarla Başa Çıkma Stratejileri*. **Eğitim Yönetimi**, 30, 238-302.

Uçar, H. (1994). **Çağdaş Cinsel Eğitim**. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Uludağlı, N.P. (2004). **Akran Zorbalığı Gruplarında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Ulusoy, A. ve başk. (2007). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Undewood, M.K (2002). Stick and Stones and Social Exclusion: Agression Among Girls and Boys .P.K.Smith ve C.H. HART (Eds.). Blackwell Handbook of Childhood Social Development.UK:**Blackwell Publishing**, 533-548.

Verkuynen, M. ve Thijs,J. (2001).*Peer Victimization and Self-esteem of Ethnic Minority Group Children*. **Journal of Community and Applied Psychology**, 11, 227-234.

Warden, D. ve Mackinnon, S. (2003). *Prosocial Children , Bullies and Victims:An Investigation of Their Sociometric Status, Empathy and Social Problem –Solving Strategies*. **British Journal of Developmental Psychology**, 21,367-385.

Warm, T.R .(1997). *The Role of Teasing in Development and Vice Versa*. **Development and Behavioral Pediatrics**, 18, 97-1001.

Whitney, I. ve Smith, P.K. (1993). *A Survey of the Nature and Extent of Bullying in Junior/Middle and Secondary Schools*. **Educational Research**, 35 3-25.

Williams, K. ve başk. (1996). *Association of Common Health Symptoms With Bullying in Primary School Children*. **British Medicial Journal**, 313, 17-19.

Wolke, D. ve başk. (2000). *The Association Between Physical and Relation Bullying and Behavior Problems Among Primary School Children*. **Child Psychiatry** , 41, 989-1002.

Wolke, D. ve başk. (2001). *Bullying and Victimization of Primary School Children in England and Germany: Prevalence and School Factors*. **Britsh Journal of Psychology**, 92, 673-679.

Wolpart, S. (2003). Bullying in School Pervasive, Disruptive and Serious. UCLA News.www.newsroom.ucla.edu/page.asp?RelNum=4787

Yavuzer, H. (1996). **Çocuk ve Suç**.İstanbul. Remzi Kitapevi A.Ş.

.....(2000). **Okul Çağı Çocuğu**. İstanbul:Remzi Kitapevi A.Ş.

Yıldırım, P.K. ve Otrar, M. (2003). **Rehber ve Öğretmenler İçin Rehber Kitap**.Ankara: Nobel Basımevi.

Yıldırım, S. (2001). **The Relationships of Bullying, Family Environment and Popularity**. Ankara: Middle East Technical University (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Yörükoğlu, A. (2004). **Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul: Özgür Yayınları.

KÜLTÜR BAKANLIĞI İLKÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜNDEN

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
BAKANLIK İLKÖĞRETİM DAİRESİ

EK 1

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI İLKÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ'NDEN ONAY YAZISI

Dr. Serdar Mithatlıoğlu
Genel Müdür

"İlköğretim" Kurumları
Kurumlarındaki öğrencilerin ve öğretmenlerin
kurumlarında görev yapmaları için gerekli
kurumların kurulması ve işleyişleri
Kurumlarındaki öğrencilerin ve öğretmenlerin

"İlköğretim" Kurumlarındaki öğrencilerin ve öğretmenlerin
kurumlarında görev yapmaları için gerekli
kurumların kurulması ve işleyişleri
Kurumlarındaki öğrencilerin ve öğretmenlerin

Ek-1

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR
BAKANLIĞI İLKOGRETİM DAİRESİ MUDURLUGU

Sayı: İÖD.O.00-35/1-B/07

Lefkoşa
8.5.2007

Sn. Serkan Mutluoğlu Şehit Hasan Cafer İlkokulu
Girne.

“Akran Zorbalığı” konulu anket soruları Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü tarafından incelenmiş ve uygulanmasında bir sakınca görülmemiştir. Anketi uygulamadan önce okul müdürlükleri ile temas kurulması ve uygulama tamamlandıktan sonra da anket sonuçlarının Müdürlüğümüze ve Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğü’ne iletilmesi hususunda bilgilerinizi saygı ile rica ederim.

Hatice Düzgün
Müdür

Tel (90) (392) 228 3136 - 228 6893
Fax (90) (392) 227 6599
E-mail meb@mebnet.net

Lefkoşa-KKTC

EK 2

BİLGİ FORMU

LÜTFEN UYGUN OLANI İŞARETLEYİNİZ.

CİNSİYET ☐ ERKEK ☐ KADIN

KARISI

YOK ☐YET ☐ORTA ☐ZAYIF ☐

EĞİTİM

YOK ☐ORTA ☐YÜKSEK ☐

Ek-2
1.Bölüm

BİLGİ FORMU

Sevgili çocuklar;

Bu anket zorbalıklarla (tekme, alay, saç çekme gibi) ilgilidir.

Okullarımızdaki zorbalıkları tesbit etmek ve bunların ne sıklıkta olduğunu belirlemek için sizlerin katkılarınıza ihtiyacımız var.

Sizlerin bu ankete vereceğiniz cevaplar zorbalıkların önlenmesi çalışmalarında çok yararlı olacaktır.

Desteyiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

LÜTFEN UYGUN OLANI İŞARETLEYİNİZ.

K E

1) CİNSİYET() ()

2) OKUL BAŞARISI

PEKİYİ ()

İYİ ()

ORTA ()

ZAYIF ()

3)AİLENİN GELİRİ

Aylık geliri 1000YTL'den az ()

Aylık geliri 1000-2500 YTL kadar ()

Aylık geliri 2500YTL'den fazla ()

Ek-2**2.Bölüm****BİLGİ FORMU**

1)Okullarımızda en çok nerelerde zorbalık yapılmaktadır?

- a)Sınıfta
- b)Okulun bahçesinde
- c)Kantinde
- d)Oyun alanında
- e)Okul yolunda
- f)Otobüs servisinde
- g).....
- h).....

2) Size zorbalık yapıldığında en çok kimden yardım istersiniz?

- a)Öğretmenden
- b)Müdürden
- c)Muavinden
- d)Arkadaşımdan
- e) Ailemden
- f) Servis şoföründen
- g)Kimseye söylemem

3) Size en çok kimler zorbalık yapmaktadır?

- a)Erkekler
- b)Kızlar
- c)Hem kızlar hem erkekler
- d)Hiç kimse yapmıyor.

4) Size zorbalık yapıldığında neler hissedersiniz?

- a)Üzülürüm.
- b)Öfkelenirim.
- c)Nefret ederim.
- d)Korkarım.
- e)Mutsuz olurum.
- f)Kaygılanırım.
- g).....

5) Size zorbalık yapıldığında ne yaparsınız?

- a)Karşılık veririm.
- b)Birşey yapmam.
- c)Şikayet ederim.
- d).....

6) Size değil de bir başkasına zorbalık yapıldığını gördüğünüzde ne yaparsınız?

- a)Zorbalık yapılmasını engellerim.
- b)Haksızlığa uğrayanı desteklerim.
- c)Öğretmene veya okul idaresine şikayet ederim.
- e)Karışmam.

EK 3

ŞİDDET – KABA GÜÇ ANKETİ

Ek-3

ŞİDDET – KABA GÜÇ ANKETİ

Zorbalık Türü	Zorbalığın Gösterilme Biçimi	Görülme Sıklığı				
		Hiç bir zaman (%)	Bir kez (%)	Ara sıra (%)	Çok sık (%)	Her gün (%)
Bedensel	1. İtme	()	()	()	()	()
	2. Tekme ya da tokat	()	()	()	()	()
	3. Tehlikeli aletle saldırı	()	()	()	()	()
	4. Saç/kulak çekme	()	()	()	()	()
	5. Bedene kaba şaka	()	()	()	()	()
Sözel	6. Ad takma	()	()	()	()	()
	7. Alay etme	()	()	()	()	()
	8. Takılma	()	()	()	()	()
	9. Laf atma	()	()	()	()	()
	10. Hakaret	()	()	()	()	()
	küfür	()	()	()	()	()
Duygusal	11. Tehdit etme	()	()	()	()	()
	12. Dedikodu yayma	()	()	()	()	()
	13. Gruptan Dışlama	()	()	()	()	()
	14. Küçük düşürme	()	()	()	()	()
	15. Ayrımcılık yapma	()	()	()	()	()
Cinsel	16. Eşyaya zarar verme	()	()	()	()	()
	17. Cinsellik içeren sözler söyleme	()	()	()	()	()
	18. Sarkıntılık	()	()	()	()	()
Diğer	19. Elle rahatsız etme	()	()	()	()	()
	20. Diğer	()	()	()	()	()